

Jenna Taivalantti & Neea Tiainen

**”NYT SYÖDÄÄN RISTO, - TÄMÄ ON
RAAVAITTEN MIESTEN RUOKAA”**

Esiopetuksessa käytettävien satukirjojen välittämä
moninaisuuskuva

TIIVISTELMÄ

Jenna Taivalantti & Neea Tiainen: "Nyt syödään Risto, - Tämä on raavaitten miesten ruokaa" –
Esiopetuksessa käytettävien satukirjojen välittämä moninaisuuskuva
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2024

Yhteiskuntamme on ajan saatossa moninaistunut entisestään ja esiopetuksen tarkoituksena onkin valmistaa lapsia toimimaan osana moninaista yhteisöämme. Samalla tunnistetaan kirjallisuuskasvatuksen huomattava merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle, koska kirjat toimivat lapsille tärkeinä maailmankuvan välittäjinä. Tässä tutkimuksessa haluttiin näiden näkökulmien pohjalta perehtyä siihen, millaista moninaisuuskuvaa esiopetuksessa käytössä olevat satukirjat välittävät lapsille. Moninaisuutta tarkasteltiin sukupuolten, kulttuurisen moninaisuuden, vähemmistöjen, fyysisten ja psyykkisten poikkeavuuksien sekä erilaisten perheiden näkökulmasta. Lisäksi tarkasteltiin sitä, mitä esiopetushenkilöstöä velvoittavassa opetussuunnitelmassa vaaditaan moninaisuuden huomioimisen kannalta. Tarkoituksena oli selvittää, millaisina tarkastelun kohteena olevat moninaisuuden osa-alueet satukirjoissa esitetään ja millainen on näiden erilaisten moninaisten ryhmien representaatio kirjallisuudessa. Tutkimuksella haluttiin saada myös lisää tietoa siitä, millaista kirjallisuutta tarvitaan ja millaisia kirjoja käytännön opetukseen olisi vielä moninaisuuden toteutumisen kannalta hyvä lisätä.

Tämän laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin neljästä eri esiopetusryhmästä ympäri Tamperetta. Esiopetusyksiköiden henkilöstö valitsi aineistona käytetyt kirjat sen perusteella, mitkä kirjat olivat lasten suosiossa tai mitä he ovat itse käyttäneet opetuksessaan eniten. Aineistoksi muodostui lopulta viiden kirjan kokonaisuus, joista saatuja havaintoja analysoitiin sisällönanalyysillä luokitellen. Pääluokiksi muodostuivat tarkastelun kohteena olevat moninaisuuden osa-alueet. Luokittelua varten aineistosta kerätyt ilmaisut pelkistettiin ja taulukoitiin alaluokiksi.

Keskeisimpänä tuloksena havaittiin, että sukupuolten esittämistapa noudattaa yhä stereotyyppisiä kaavoja, joka on tuloksena yhteydessä myös aiempiin lastenkirjallisuudesta tehtyihin tutkimuksiin. Lisäksi huomattiin, että kulttuurisen moninaisuuden representaatio on yhä vähäistä ja painottuu kuvitukseen. Tutkimuksessa saatiin myös tietoa siitä, ettei fyysisiä ja psyykkisiä poikkeavuuksia, vähemmistöjä tai erilaisia perheitä juuri käsitellä lasten satukirjoissa. Voidaan siis todeta, että moninaisen maailmankuvan välittämiseksi lapsille tarvitaan kasvatuskäyttöön lisää satukirjoja, jotka käsittelevät näitä lähes näkymättömiä moninaisuuden osa-alueita.

Avainsanat: kirjallisuuskasvatus, satukirjat, moninaisuus, stereotyyppiat, representaatio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KIRJALLISUUSKASVATUS	7
2.1	Kirjallisuuskasvatus käytännössä	7
2.2	Kirjallisuuskasvatuksen merkityksellisyys	8
2.3	Kirjallisuuskasvatuksessa huomioitavaa	9
3	MONINAISUUS	11
3.1	Moninaisuuteen liittyviä käsitteitä	12
3.2	Moninaisuuden merkitys satukirjoissa	12
4	LASTENKIRJALLISUUS AIEMMAN TUTKIMUKSEN VALOSSA	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	17
5.1	Tutkimuksen lähtökohdat	17
5.2	Aineistonkeruu	18
5.3	Aineiston analyysi	19
6	TULOKSET	22
6.1	Sukupuolet	23
6.1.1	<i>Miehet kiivasluonteisina ja kasvatustietämättöminä</i>	23
6.1.2	<i>Lahjakkaat sankaripojat</i>	24
6.1.3	<i>Naiset kodinhoitajina ja hoivaajina</i>	24
6.1.4	<i>Hiljaiset, pelastettavat tytöt</i>	25
6.2	Kulttuurinen moninaisuus ulkonäöllisinä erontekoina	26
6.3	Heteronormatiivisen perhemallin pinttymä	26
6.4	Fyysisten/psykkisten poikkeavuuksien ja vähemmistöjen näkymättömyys	27
7	TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	28
7.1	Aluksi.....	28
7.2	Sukupuolia tarkastelemassa	29
7.2.1	<i>Sukupuolirepresentaatio satukirjoissa – Miehet jalustalla</i>	29
7.2.2	<i>Sukupuolistereotyyppiset ulkonäkökuvaukset – Hamekansa ja housuväki</i>	31
7.2.3	<i>Sukupuolistereotyyppinen luonteenkuvaus – Kovuuden ja pehmeiden vastakkainasettelua</i>	32
7.2.4	<i>Sukupuolistereotyyppinen toiminta – Naiset kodinhoitajina ja miehet monipuolisina toimijoina</i>	33
7.3	Kulttuurinen moninaisuus	35
7.3.1	<i>Kulttuurisen moninaisuuden representaatio – Kuvitus erilaisuuden välittäjänä</i>	35
7.4	Perhemallit	36
7.4.1	<i>Pinttynneiden perhemallien keskiössä</i>	36
7.5	Näkymättömät moninaisuusluokat	37
8	POHDINTA	39
8.1	Lopuksi.....	39
8.2	Tutkimuksen arviointia	40
8.2.1	<i>Tulkinnan yleistäminen</i>	40
8.2.2	<i>Luotettavuus ja uskottavuus</i>	40
8.2.3	<i>Eettisyys</i>	41
8.3	Jatkotutkimusmahdollisuuksia	42

LÄHTEET	44
LIITTEET	47
Liite 1: Luokittelutaulukot aineistokirjoista	47

1 JOHDANTO

Kirjallisuuskasvatuksen merkitys lapselle on tunnistettu historiassa jo pitkään, koska lapsi kasvaa kirjallisuuden kautta siihen kulttuuriperintöön, jota hänelle tarinoiden kautta välitetään (Aerila & Kauppinen, 2021; Gottschall, 2013). Kertomusten luomia kokemuksia jaetaan yhdessä muiden kanssa, jolloin syntyy mahdollisuus luoda siltoja minusta meihin (Aerila & Kauppinen, 2021; Gottschall, 2013). Koska lastenkirjallisuus on tyypillisesti ollut sidoksissa aikaansa ja siinä vallitseviin kasvatukseen- ja lapsuuskäsityksiin (Aerila & Kauppinen, 2021; Karasma & Suvilehto, 2014), on sen tarkastelu moninaistuneen nyky-yhteiskuntamme valossa ajankohtaista. Suomessa perheet ovat moninaistuneet ja ulkomaalaisten osuus väestöstä on kasvanut (Laakso ym., 2023; SVT, 2020a). Pelkästään maahan muuttaneiden osuus väestöstä on kasvanut 2000-luvulta 2022-luvulle tultaessa yli 30 000 ihmisellä (Tilastokeskus, 2023). Yhteiskuntamme moninaistumisen vuoksi myös lastenkirjallisuuden tulisi olla yhä moninaisempaa ollakseen ajankohtaista.

Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa (2014) tunnistetaan moninaisuuden huomioimisen tärkeys. Koska tutkimuksemme kohdistuu juuri esiopetuksessa käytettäviin satukirjoihin ja niiden välittämään moninaisuuskuvaan, on tärkeää tarkastella esiopetukselle asetettuja kasvatushenkilöstöä velvoittavia tavoitteita moninaisuuden näkökulmasta. Esiopetuksessa toteutettavassa toiminnassa tulee huomioida lapsiryhmän moninaisuus esimerkiksi kielen, kulttuurin, uskomusten ja katsomusten osalta, sillä näin luodaan pohja moninaisessa yhteiskunnassa toimimiselle (OPH, 2014). Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat näihin moninaisuuden muotoihin muun muassa lähiympäristönsä kautta ja käsittelevät aihetta lisäksi luonnon moninaisuuden avulla (OPH, 2014). Koska Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa (2014) mainitaan erikseen myös monipuolisen kirjallisuuden käyttö osana kulttuuritietoista kasvatusta, on satukirjojen välittämän moninaisuuskuvan tutkiminen perusteltua.

Koska kirjoja on helppo ottaa hyllystä kättä ojentamalla, jää kirjallisuuden käyttö helposti kasvatuksen välineenä suunnittelemattomaksi tai sattumanvaraiseksi (Aerila & Kauppinen, 2021; Repo ym., 2019). Heli Paavola (2017) totesi tutkimuksessaan, että opettajien kokemus omista tiedoistaan kulttuurisesti vastuuntuntoisen kasvatuksen ja opetuksen toteuttajina oli usein riittämätön (Eerola-Pennanen, 2022). Paavolan mukaan opettajat kuitenkin tunnistivat vähemmistöryhmien erityispiirteiden ja kulttuuritaustojen huomioimisen tärkeyden, mutta käytännön osaamisessa oli puutteita. Koska opettajien on todettu pitävän moninaisuuden huomioimista tärkeänä ja kirjallisuuden käytössä osana pedagogiikkaa on havaittu puutteita, halusimme tutkimuksessamme suunnata katseen juuri lastenkirjallisuuden moninaisuuskuvaan esiopetuksessa käytettävien satukirjojen kautta.

Laadukkaalla ja moninaisella kirjallisuuskasvatuksella voidaan osaltaan luoda oppimisympäristö, jossa lasten kasvamista osaksi moninaistunutta yhteiskuntaa tuetaan. Julkisten kasvatusinstituutioiden toimintaa määritellään muun muassa työnjaon ja koulutusedellytysten kautta, mutta kasvattajille jää arjen pedagogiikassa paljon vapautta tehdä päätöksiä siitä, millaisia oppimisympäristöjä tehtyjen valintojen kautta syntyy (Karila, 2013). Koska tehtyihin valintoihin voivat vaikuttaa vahvasti esimerkiksi kirjallisuuskasvatuksesta koettu epävarmuus, voivat tutkimuksessamme saadut tulokset antaa opettajille lisää tietoa siitä, millaisia kirjoja opetuksessa olisi moninaisuuden näkökulmasta hyvä käyttää ja mitä käytössä olevista satukirjoista vielä puuttuu. Tällä voidaan osaltaan tukea opettajien tietoisuuden ja ammatillisen itsevarmuuden lisäämistä.

Tutkielma koostuu kahdeksasta pääluvusta. Luvuissa kaksi ja kolme käsitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä, eli kirjallisuuskasvatusta ja moninaisuutta. Luku neljä taas keskittyy aiemman tutkimustiedon kuvaamiseen. Metodologiset ratkaisut on esitetty luvussa viisi ja tulokset luvussa kuusi. Tutkielman päättää luvut seitsemän ja kahdeksan, joissa syvennytään tulosten pohdintaan. Lopuksi käsitellään myös tutkimuksen yleistettävyyttä, luotettavuutta ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KIRJALLISUUSKASVATUS

2.1 *Kirjallisuuskasvatus käytännössä*

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys pohjautuu lastenkirjallisuuden merkityksellisyyteen esiopetuksessa, sekä siihen, miten ja millaisena moninaisuus esiopetuksessa pedagogiikan välineinä käytettävissä kirjoissa esiintyy. Tämän vuoksi syvennymme tarkastelemaan lastenkirjallisuutta kirjallisuuskasvatuksen näkökulmasta. Kirjallisuuskasvatuksella tarkoitetaan kirjallisuuspedagogiikkaa ja sanataidetta, jota käytetään lasten kasvattamisen ja heidän minäkuvansa selkiyttämisen tukena (Aerila & Kauppinen, 2021). Aerila ja Kauppinen (2021) jatkavat, että jokainen lapsi tarvitsee kirjallisuutta tasapainoista kasvua ja kehittymistä varten, ja jokaiselle lapselle tulisi mahdollistaa kirjallisuuden valitseminen sekä ymmärtäminen heidän omien tarpeidensa mukaisesti. Myös Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) korostetaan, että esiopetuksen arjessa on keskeistä tukea lasten kiinnostusta lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Esiopetusiässä lapsen kielelliset taidot, kuten ajattelu, ilmaisu ja vuorovaikutus nousevat yhä vahvemmin keskiöön, kun he jäsentävät maailmankuvaansa (OPH, 2014). Tästä syystä laadukkaalla ja moninaisella kirjallisuuskasvatuksella esiopetuksessa voidaan vaikuttaa myönteisesti siihen, miten lapset kohtaavat niin toisia ihmisiä, kuin erilaisia elämässä eteen tulevia tilanteita.

Kasvatusinstituutioiden, kuten esiopetuksen arjessa kirjoja käytetään usein joko lasten itsenäisessä toiminnassa tai aikuisten ohjaamana, ja kirjan ääreen asetutaan tyypillisesti yhdessä (Aerila & Kauppinen, 2021). Aerila ja Kauppinen (2021) toteavat, että kirjoja käytetään niin opetuksen välineenä kuin oppimisen kohteena ja tavanomaisia käyttötarkoituksia ovat esimerkiksi elinympäristön hahmottamisen harjoittelu, tunne-elämästä oppiminen sekä vuorovaikutuksen,

kielen ja mielikuvituksen kehittäminen (Aerila & Sarmavuori, 2010; Morrow, 2016). Lisäksi kirjat toimivat arjessa myös viihdyttävänä ja rentouttavina elementteinä (Aerila & Kauppinen, 2021; Aerila & Sarmavuori, 2010; Morrow, 2016). Kirjallisuuskasvatus on parhaimmillaan myös eheyttävää, koska sen ympärille voidaan rakentaa koko opetussuunnitelman tavoitteiden mukaista toimintaa (Aerila & Kauppinen, 2021). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) kirjallisuuteen liittyviksi tavoitteiksi on nimetty muun muassa lasten kirjallisuuskiinnostuksen tukeminen, kielen kehittäminen, teksteihin tutustuminen, niistä merkitysten muodostaminen ja näiden merkitysten ilmaiseminen. Laadukas ja monipuolinen opetuksessa käytettävä kirjallisuus turvaa siis sen, että näiden tavoitteiden saavuttaminen on opetuksen arjessa mahdollista, kun kirjojen aiheet, kuvat ja henkilöt käsittelevät moninaisesti erilaisia oppimiselle asetettuja teemoja.

2.2 Kirjallisuuskasvatuksen merkityksellisyys

Aerilan ja Kauppisen (2021) mukaan on tutkittu, että lapsena kirjallisuutta lukeneilla on parempi itsetunto, tasapainoisempi mieli ja paremmat mahdollisuudet toimia ympäröivässä yhteiskunnassa (Clark & Teräväinen, 2015; Picton & Clark, 2019; Clark, 2019). Kirjallisuuden merkittävyys lasten kehitykselle pohjautuu myös siihen, että kirjat herättävät tunteita ja edistävät kykyä asettua muiden ihmisten asemaan (Aerila & Kauppinen, 2021; Nussbaum, 1995). Tähän perustuu myös tutkimuksemme mielekkyys perehtyä satukirjojen välittämään maailmankuvaan juuri moninaisuuden ilmentymisen näkökulmasta. Koska kirjat tutkitusti vaikuttavat siihen, miten lapset kohtaavat maailman ja muut ihmiset, on moninaisen lastenkirjallisuuden tuottaminen ja käyttäminen tärkeää.

Kirjat, jotka käsittelevät monipuolisesti erilaisia kulttuureja, paikkoja tai ihmisiä, mahdollistavat ihmisten empatian, ymmärryksen ja suvaitsevuuden kehittymistä (Russell, 2019). Kirjojen avulla voi saada paremman kosketuksen niin itseensä ja omaan minuuteensa, kuin myös tutustua paremmin itselle vieraisiin asioihin (Aerila & Kauppinen, 2021). Aerilan ja Kauppisen (2021) mukaan tarinoiden äärellä mahdollistetaan myös tunteiden osoittaminen, ympäröivän maailman sanallistaminen ja ääneen ihmettely, jolloin voidaan jakaa

yhdessä koko elämän kirjo. He jatkavat, että tässä prosessissa syntyvä rikas sisäinen kokemusmaailma kantaa lasta elämän haasteiden läpi ja auttaa häntä käsittelemään vastaan tulevia asioita. Kirjallisuuskasvatuksen merkityksellisyys ja hyödyt ovat siis kokonaisvaltaisia ja merkittäviä, kun tarkastellaan kaikkia oppimisen mahdollisuuksia. Kun kirjat välittävät moninaista, avointa ja representaatioltaan rikasta maailmankuvaa, laajenevat myös lasten oppimismahdollisuudet ja toisten ihmisten lempeä ja ymmärtäväinen kohtaaminen.

2.3 Kirjallisuuskasvatuksessa huomioitavaa

Esiopetuksessa lastenkirjallisuutta tulee käyttää monipuolisesti ja lapsia tulee tutustuttaa erilaisiin teksteihin niin, että heidän kielellisen ja kulttuurisen taustansa monimuotoisuus tunnustetaan ja sitä kunnioitetaan (OPH, 2014). Kirjallisuuskasvatus on tietoinen valinta, jossa kasvatuksen tavoitteet nivoutuvat osaksi kirjallisuutta ja joka vaatii onnistuakseen tietoista monipuolista kirjojen käyttöä, kirjallisuuspedagogiikkaa sekä lapsilähtöisyyttä (Aerila & Kauppinen, 2021). Kirjallisuuskasvatukseen liittyvät valinnat ovat siis vahvasti esiopetuksen henkilöstön, usein opettajan käsissä. Tästä syystä opettajan tulee olla tietoinen kirjallisuuden merkityksestä lapsille, päivittää aktiivisesti tietoisuuttaan ja pyrkiä vastaamaan kaikkien lasten tarpeisiin tuomalla monipuolisia satuja osaksi pedagogiikkaa. Meidän tulee siis opettajina pyrkiä lasten fyysisten ja emotionaalisten taitojen kehittämisen lisäksi myös heidän älyllisen hyvinvointinsa kehittämiseen (Russell, 2019).

Aerilan ja Kauppisen (2021) mukaan opettajan on tärkeää luopua omista ennako-oletuksistaan ja arvioida tasaisesti kirjoja koskevia käytänteitään uudelleen. Heidän mukaansa kirjallisuuden käyttö pedagogisena välineenä vaatii siis huolellista suunnittelua, kirjallisuuden tuntemusta ja selkeää käsitystä siitä, mikä on kirjan käyttötarkoitus (Aerila, 2010). Myös Russell (2019) on sitä mieltä, että kirjojen tulisi olla keskeinen osa opetusta. Hänen mukaansa opettajat mahdollistavat kirjallisuudella lapsille uusien ovien avaamisen elämään, jolloin jatkuvalla oman työn ja lukijuuden kehittämisellä vältetään ajautuminen kriitikkimäiseen tyytyväisyyden tilaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että

jatkuvalla oman kirjallisuuskasvatuksen arvioinnilla opettaja pystyy todenmukaisemmin reflektoimaan sitä, millaista maailmankuvaa käytössä olevat kirjat välittävät lapsille, mitkä olisivat ajankohtaisia ja kehittäviä teemoja käsiteltäväksi sekä sitä, löytävätkö kaikki ryhmän lapset kirjoista mahdollista samaistumis pintaa.

Nyky maailma tuo kirjallisuuskasvatukseen myös omat mahdollisuutensa ja haasteensa. Lukemisen mahdollisuudet ovat muuttuneet digitalisaation kautta ja kirjallisuus on yhä useammin monimediaista, jolloin esimerkiksi kirjaan lisätty kuvitus muodostaa merkityksiä yhdessä tarinan kanssa (Aerila & Kauppinen, 2021). Aerilan ja Kauppisen (2021) mukaan lukeminen saa nykyään yhä monimuotoisempia kokemisen ja tuntemisen elementtejä, kun se ei käsitä enää pelkästään hiljaa paikallaan olemista kuunnellen. Myös Russell (2019) tunnistaa median vaikutukset lapsiin. Hänen mukaansa media ympäröi vahvasti nykyistä maailmaamme, jossa sen visuaalisuus mahdollistaa lapsille hyvin jännittäviäkin tunnekokemuksia. Tämä lisää tarvetta kirjallisuuskasvatukseen, koska kirjat ja niiden tarinat auttavat meitä vahvasti visuaalisten medioiden sijaan kehittämään muun muassa ajattelemisen kykyjämme (Russell, 2019). Tästä voidaan päätellä, että nykyisessä maailmassamme opettajalla on käsissään paljon mahdollisuuksia, joita hän voi hyödyntää monipuolisen ja laadukkaan kirjallisuuskasvatuksen toteuttamisessa, tasapainoilua ja aktiivista kirjallisuuskasvatuksen arviointia unohtamatta. Lisääntyneet visuaaliset elementit voivat oikein hyödytettyinä moninaistaa lapsille suunnattua tarinankerrontaa niin, että heidän lukukokemuksensa ja tällä tavoin samalla maailmankuvansakin rikastuvat.

3 MONINAISSUUS

Tutkimuksemme keskiössä on moninaisuuden käsite. Moninaisuudella, diversiteetillä tai monimuotoisuudella tarkoitetaan ihmisten erilaisia ominaisuuksia, joita voivat olla esimerkiksi kieli, kulttuuri, sukupuoli, uskonto, maailmankatsomus, sosioekonominen tausta tai vammaisuus (Laakso ym., 2023; Paavola, 2021). Esiopetusta ohjaavat asiakirjat, kuten opetussuunnitelmat ja perustuslaki velvoittavat kasvatushenkilöstöä tutustuttamaan lapsia niin luonnon, kuin ihmisten moninaisuuteen (OPH, 2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) nojaavat perustuslakiin, jossa moninaisuutta määritellään ihmisen iän, alkuperän, sukupuolen, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden ja muiden henkilön ominaisuuksiin liittyvien ulottuvuuksien kautta. Näistä määritelmistä on huomattavissa, että moninaisuus on käsitteenä laaja ja kattaa alleen kaiken ihmisten välisten ominaisuuksien erilaisuuden. Tästä syystä olemme tutkimuksessamme tiivistäneet tarkastelemamme moninaisuuden näkökulmat kattamaan sukupuoli, kulttuurin, vähemmistöt, fyysiset ja psyykkiset poikkeavuudet sekä erilaiset perheet.

Suomessa perherakenteet ovat monimuotoistuneet ja esimerkiksi ulkomaalaisten osuus väestöstä on kasvanut (Laakso ym., 2023; SVT, 2020a). Inklusiivisessa ajattelutavassa ihmisten erilaisuutta juuri aiemmin luetelluiden moninaisuuden ulottuvuuksien kautta ymmärretään, ja ajatellaan, että yhdenvertaisia vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta voidaan tukea, kun kaikkien lasten erilaiset tarpeet huomioidaan (Laakso ym., 2023). Moninaistuneen väestörakenteen takia tarvitaan siis inklusiivista ajattelua, joka mahdollistaa ihmisen moninaisuuden ymmärtämisen. Laakson ja kumppaneiden (2023) mukaan kasvatusinstituutioissa inklusiivista toimintatapaa ja ajattelua edistetään erilaisten käytäntöjen avulla, joiden kautta lasten edellytykset moninaisuuden ymmärtämiseen kasvavat. Näistä edellä mainituista syistä moninaisuuden tarkastelu myös lastenkirjallisuuden valossa on perusteltua, koska kirjallisuus

muodostaa osaltaan esiopetuksen kasvatuskäytäntöä, jolla on mahdollisuus vaikuttaa lapsille muodostuvaan moninaisuuskuvaan ja inklusiiviseen ajattelutapaan. Kyseessä on siis nykyisen yhteiskuntarakenteen ja moninaistuneen väestön vuoksi ajankohtainen ja oleellinen teema.

3.1 Moninaisuuteen liittyviä käsitteitä

Tulemme käyttämään tutkimuksessamme käsitteitä, kuten representaatio ja stereotypiat. Nämä liittyvät tiiviisti yhteen moninaisuuden käsitteen kanssa. Representaatiolla tarkoitetaan edustusta (Mäkinen, 2020). Tämä tarkoittaa tutkimuksemme kannalta sitä, että tulemme tarkastelemaan, miten eri moninaisuuden ryhmät, kuten sukupuolet, kulttuurit, vähemmistöt, fyysiset ja psyykkiset poikkeavuudet sekä erilaiset perheet ovat edustettuina esiopetuksissa käytettävissä satukirjoissa. Jos siis representaatio on huomattavan vähäistä joidenkin edellä mainittujen ryhmien kohdalla, voidaan todeta, että heidän edustuksensa on epätasapainossa muiden ryhmien kanssa.

Bordalo ja kollegat (2016) kertovat tutkimuksessaan stereotyyppien tarkoittavan Oxford English Dictionaryn määritelmän mukaan laajasti ylläpidettyjä ja yksinkertaistettuja kuvauksia tai ideoita tietynlaisesta ihmisestä tai asiasta. Stereotypiat ilmenevät kaikkialla ja kohdistuvat laajasti eri ihmisryhmiin, kuten kulttuuriryhmiin, sukupuoliin, poliittisiin ryhmiin, maantieteellisiin ryhmiin sekä erilaisiin tilanteisiin (Bordalo ym., 2016). Tästä syystä stereotyyppien tarkastelu on keskeisessä osassa tutkimustamme, koska ne määrittelevät sitä, millaisia yleistäviä käsityksiä satukirjoista on löydettävissä. Nämä käsitykset liikkuvat kirjojen mukana helposti osaksi lasten käsityksiä, jolloin stereotyyppien rikkominen olisi tärkeää.

3.2 Moninaisuuden merkitys satukirjoissa

Koska yhteiskuntamme on moninaistunut, ovat myös päiväkotien lapsiryhmät moninaistuneet. Lapsiryhmissä on monella tapaa erilaisia ja yksilöllisiä lapsia, liittyen esimerkiksi lasten sukupuoleen, kykyihin ja toiminnallisiin rajoitteisiin sekä kulttuuritaustaan (Eerola-Pennanen ym., 2022). Opetuksen tulisi tarjota

yhdenvertaiset mahdollisuudet kaikille näille lapsille ja lapsiryhmän moninaisuus tulisi nähdä rikkautena pedagogiikan ja oppimisympäristön näkökulmasta (Eerola-Pennanen ym., 2022). Jos oppimisympäristö esimerkiksi opetusmateriaalien, kuten kirjojen, osalta on yksipuolista, voi lasten moninaisuuden huomioiminen jäädä tunnistamatta. Tämä altistaa lapsia stereotyyppioille, syrjimiselle ja vastakkainasettelulle. Opetusta tulisikin kohdentaa yksilöllisesti juuri niille lapsille, joita opetus koskettaa tunnistaen jokaisen yksilön erilaisuus (Eerola-Pennanen ym., 2022). Tämä mahdollistaa yhdenvertaisen oppimisympäristön luomisen (Eerola-Pennanen ym., 2022). Satukirjat ja niiden välittämä maailmankuva voi olla yksi tapa luoda moninaisuutta huomioiva ja yhdenvertainen oppimisympäristö.

Mäkisen (2020) mukaan kasvatusyksiköissä olisi tärkeää olla tietoinen siitä, että lapset ovat hyvin alttiita heihin kohdistuvaan puheeseen, jonka kautta he jäsentävät omaa paikkaansa yhteisössä tai ympäristössään. Hänen mukaansa esimerkiksi tahattomasti annetut identiteettileimat aikuiselta lapselle saattavat vaikuttaa lapsen elämään voimakkaasti. Näiden identiteettileimojen välttämisen tärkeys tunnistetaan myös esiopetuksen ohjausasiakirjoissa. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan esiopetuksen on tuettava lasten tasa-arvoisuutta edistämällä lasten kykyjä ja valintoja ilman sukupuolia määrittäviä ennako-odotuksia. Lasten kanssa tulee myös käydä keskustelua tyttönä ja poikana olemiseen liittyvistä oletuksista (OPH, 2014). Tästä voidaan päätellä, että kielen eri käyttötapojen on tunnistettu olevan merkittävässä roolissa siinä, miten lapset jäsentelevät maailmaa ja omaa rooliaan ympäristössään. Tällöin katseen suuntaaminen lastenkirjallisuuteen moninaisuuden valossa on tärkeää, koska kirjat välittävät lapsille osaltaan kuvaa ympärillä käytettävästä kielestä ja tavasta puhua esimerkiksi juuri sukupuolista.

4 LASTENKIRJALLISUUS AIEMMAN TUTKIMUKSEN VALOSSA

Lastenkirjallisuutta on tutkittu moninaisuuden valossa paljon. Aiemmissa tutkimuksissa moninaisuuden tarkastelun näkökulma on usein rajattu koskemaan esimerkiksi vain kulttuuria, tai tutkimuksen aineistona käytettäviä kirjoja on valittu tietyin ennakkorajauksin. Esimerkiksi Matikainen (2022) on tarkastellut Pro gradu -tutkielmassaan, millaisia representaatioita kulttuurisesta moninaisuudesta esiintyy 2020-luvun suomalaisessa lasten kuvakirjallisuudessa Veera Salmen kirjoittaman ja Elina Warstan kuvittaman Päiväkoti Heippakamu -kuvakirjasarjan avulla. Tutkimuksen kautta selvisi, että tässä kirjasarjassa kulttuurisen moninaisuuden ilmeneminen painottuu kuvitukseen, esimerkiksi ulkonäön ja etnisyyden esiintuontiin.

Lastenkirjallisuuden moninaisuuden tutkimusta on rajattu myös kirjojen julkaisuvuosien perusteella ja tätä kautta on vertailtu moninaisuuden kuvaamisen eroja vanhojen ja uusien lastenkirjojen välillä. Esimerkiksi Jaana Pesonen (2020) tarkastelee artikkelissaan, miten moninaisuutta kuvataan 2000-luvun suomalaissa lastenkirjoissa. Hän vertailee myös, onko moninaisuuden esiintymistavoissa tapahtunut muutoksia 2010- ja 2020- luvun kirjoihin siirryttäessä. Pesonen tuo esille artikkelissaan, että 2000-luvun suomalaisessa lastenkirjallisuudessa esiintyy monimuotoista moninaisuutta, eikä jaottelu erilaisuuden ja samalaisuuden välillä ole enää yhtä vahvaa kuin aiempina vuosikymmeninä. Pesonen myös havaitsee tutkimuksessaan, että moninaisuuden kuvaaminen on lisääntynyt, mitä lähemmäksi nykyhetkeä tullaan.

Aiemmissa tutkimuksissa aineistonkeruu on rajautunut myös paikan perusteella, keräämällä aineistoa esimerkiksi kirjastosta tietyn kirjallisuusteeman alta. Näin ovat tehneet esimerkiksi Frosmann ja Nyroos (2022), joiden tavoitteena oli selvittää, miten monikulttuurisuus ilmenee lasten kuvakirjoissa sekä tuottaa

tietoa varhaiskasvatuksen henkilöstölle siitä, millaisia kirjoja kannattaa hyödyntää osana pedagogiikkaa. Tutkimuksen aineisto koostui Satakirjaston monikulttuurisuusteeman alla olevista lainatuimmista lasten kuvakirjoista. Tuloksena oli, että aineiston kaikissa kirjoissa oli pää- tai sivurooleissa monikulttuurisia henkilöitä. Eniten monikulttuurisuus nousi ilmi henkilöiden taustoissa ja etnisyydessä. Tutkimusaineiston kahta kirjaa suositeltiin suoraan hyödynnettäväksi varhaiskasvatuksessa.

Lastenkirjallisuutta on tutkittu myös samankaltaisista lähtökohdista kuin toteuttamassamme tutkimuksessa. Filipovic' (2018) tutki sukupuolirepresentaatioita lastenkirjallisuudessa yhden kasvatusyksikön käyttämän kirjallisuuden kautta. Lisäksi hän rikasti tutkimustaan haastattelemalla kasvatusyksikön henkilökuntaa heidän näkemyksistään lastenkirjallisuuden sukupuolirepresentaatiosta. Tutkimuksemme tavoin hän rajasi saamansa aineiston niin, että saatu kirjallisuus valikoitui kasvattajien näkemyksen mukaan siitä, mitkä kirjat olivat tällä hetkellä käytetyimpiä tai suosituimpia kirjoja heidän ryhmissään. Tutkimuksen tuloksena oli, että tutkituissa kirjoissa naissukupuoli oli selvästi vähemmän edustettuna miehiin verrattuna. Lisäksi kirjat ilmensivät Filipovic'in (2018) mukaan tyypillisiä yhteiskunnassamme vallitsevia sukupuolistereotyyppioita. Filipovic' rajasi tutkimusaineiston samankaltaisesti kuin toteuttamassamme tutkimuksessa. Hän kuitenkin keräsin aineiston vain yhdestä kasvatusyksiköstä sekä hänen tarkastelemaisensa teema oli moninaisuuden näkökulmasta rajatumpi, kuin tässä tutkimuksessa.

Tarkastelimme myös Hazirin ja kollegoiden (2014) tekemää kriittistä katsausta liittyen tutkimuksiin, joita on tehty niin kehittyneissä kuin kehittyvissä maissa koulussa käytetyistä tekstikirjoista. He tarkastelivat tutkimuksia kahden väitteen kautta, jotka olivat ”tekstikirjat sisältävät yhä sukupuolistereotyyppioita” ja ”tekstikirjojen sukupuolioletuksilla on väliä, koska niiden välittämä tieto on merkittävä vaikuttaja lapsille muovautuvaan ajattelutapaan itsestään ja yhteiskunnasta”. Kyseinen katsaus on olemukseltaan hyvin erilainen, kuin toteuttamamme tutkimus ja siinä tarkastellaan laajasti tekstikirjojen sukupuolikuvauksesta tehtyjä tutkimuksia. Vaikka kuvauksen luonne ja aiheen rajaus eroaa toteuttamastamme tutkimuksesta huomattavasti, on siinä tehtyt löydökset merkittäviä tutkimamme aiheen kannalta. Katsauksesta nousee esiin, että tekstikirjojen sisältö on yhä sukupuolistereotyyppistä niin miesten kuin

naisten osalta ja lisäksi miespuolisia hahmoja esiintyy kirjoissa enemmän kuin naisia (Hazir ym., 2014).

Aiempaa tutkimustietoa tarkastellessamme havaitsimme, ettei moninaisuutta oltu laajemmasta näkökulmasta ja valitsemallamme aineisonkeruutavalla vielä tutkittu. Keräämällä aineiston suoraan esiopetusyksiköistä ja tarkastelemalla moninaisuutta laajemmin niin kirjojen kuvista kuin tekstistä, saimme laajempaa yleiskuvaa siitä, mihin esiopetuksessa käytettävien kirjojen sisällössä olisi hyvä kiinnittää vielä huomiota. Tutkimuksessamme saimme aineistoksi satukirjoja miltä tahansa julkaisuvuodelta niiden teemaa ennalta rajaamatta. Näin voitiin tehdä havaintoja siitä, millaista kirjallisuutta esiopetuksessa tällä hetkellä käytetään ja miten moninaisuus näissä kirjoissa ilmenee silloin, kun siihen ei olla etukäteen kiinnitetty suoranaista huomiota.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysimenetelmiä on paljon, mutta yhteistä näillä menetelmillä on se, että laadullisessa tutkimuksessa halutaan selvittää kohteena olevien asioiden ja ilmiöiden merkityksiä, tarkoitusta ja ilmaisua (Vilkka, 2021a). Yksinkertaisesti laadullinen tutkimus voidaan ymmärtää aineiston muodon kuvaukseksi (Eskola & Suoranta, 1998). Laadullisen tutkimuksen yksi ominaispiirre on siinä, että tavoitteena ei ole absoluuttisen totuuden löytäminen vaan näyttää se, mikä on välttämättömien havaintojen tavoittamattomissa (Vilkka, 2021a). Tutkimuksemme tarkoituksena onkin juuri kuvata sekä havainnollistaa sitä, millaista moninaisuuskuvaa esiopetuksessa käytettävien kirjojen kerronta ja kuvat välittävät tällä hetkellä lapsille. Aineistoa analysoidessa avataan myös kirjoissa esiintyvää moninaisuuden representaatiota. Näin saadaan arvokasta tietoa siitä, millaista kirjallisuuskasvatusta lapsille tällä hetkellä toteutetaan sekä miten nämä kirjat ammentavat moninaisuutta. Hyödyntämällä laadullisen tutkimuksen otteita pystytään havainnollistamaan aineistosta esiin nousevia tutkimuksen kannalta olennaisia havaintoja, jotka saattaisivat jäädä muilla tutkimusmenetelmillä huomiotta.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella esiopetuksessa käytettävän satukirjallisuuden välittämää moninaisuuskuvaa. Tavoitteen pohjalta tutkimusongelmaksi muodostui ” Miten moninaisuus ilmentyy esiopetusryhmien lastenkirjallisuudessa?”. Tutkimusongelmaan pyritään löytämään vastaus tutkimuskysymysten pohjalta, jotka muodostuivat seuraaviksi:

1. Millaisina moninaisuus, esimerkiksi sukupuoli, kulttuuri, vähemmistöt, perhemallit ja fyysiset/psykkiset poikkeavuudet esitetään lastenkirjallisuudessa?

2. Millainen on moninaisuuden representaatio lastenkirjallisuudessa?

5.2 Aineistonkeruu

Aineisto hankittiin Tampereella sijaitsevista neljästä eri esiopetusyksiköstä. Tutkimukseen valikoituneet esiopetusryhmät olivat erikokoisia sekä ennalta meille tuntemattomia. Tutkimukseen osallistuneissa yksiköissä oli mukana niin yleisen tuen, kuin erityisenkin tuen ryhmiä. Mukaan valittujen yksidiöiden ennalta tuntemattomuudella pyritään lisäämään tutkimusaineiston luotettavuutta. Tutkimusaineiston luotettavuutta tarkasteltaessa tulee huomioida tekijät, jotka voivat vaikuttaa hankittuun aineistoon ja sitä kautta tutkimuksessa saatuihin tuloksiin. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi tutkimuksessa mukana olevien eri osapuolten arvot ja oletukset.

Tutkimuksen aineiston kerättiin ryhmien työntekijöitä, jotka olivat valinneet kolme ryhmässä eniten käytettyä tai lasten keskuudessa suosittua satukirjaa. Henkilöt, jotka valitsivat kirjat, osallistuivat aina itse lasten lukuhetkiin. Kävimme henkilökohtaisesti jokaisessa esiopetusyksikössä keräämässä aineiston ja keskustelimme ryhmien työntekijöiden kanssa tutkimukseen valituista kirjoista. He kertoivat taustaa jokaisesta kirjasta ja avasivat meille yleisestikin ryhmässä toteutettavaa kirjallisuuskasvatusta. Otimme ylös valittujen aineistojen nimet tarkempaa analysointia varten sekä kirjasimme ensimmäisiä havaintoja saaduista kirjoista.

Alla olevasta taulukosta 1. nähdään valituksi tulleet aineistokirjat. Vanhin kirja sijoittuu 80- luvulle, kun taas suurin osa kirjoista on julkaistu 2000-luvulla. Kun siirrytään tarkastelemaan tuloksia, huomataan, että tarkastelun kohteena olevat eri moninaisuuden osa-alueet nousevat esiin vain uusimmissa aineistokirjoissa, jotka oli julkaistu 2020- luvulla.

TAULUKKO 1. Aineistokirjojen perustiedot

Kirjan nimi	Tekijä	Julkaisuvuosi
Pikku vampyyri	Angela Sommer-Bondenburg	1979

Paloaseman Sami (Sam, the firehouse cat)	Virginia Parsons suom. Tarleena Tuori	2011
Sulon ja Elsin uudet naapurit	Susanna Silvander- Rosti	2021
Risto Rappääjä ja lapsenvahti	Sinikka Nopola ja Tiina Nopola	2022
Vilhon pikku valheet	Tom Percival	2023

Aineiston hankinnan jälkeen saatujen kirjojen sisältöä analysoitiin yksikkökohtaisesti. Aloimme nopeasti saamaan samankaltaisia toistuvia havaintoja analysoidessamme aineistokirjoja. Aineiston kylläntymisestä voidaan puhua silloin, kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa (Eskola & Suoranta, 1998). Kylläntyminen perustuu ideaan, että tietyn kokoinen määrä aineistoa riittää tuomaan tutkimuskohteen teoreettisen peruskuvion esiin (Eskola & Suoranta, 1998). Eskolan ja Suorannan mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa tarvitaan sen verran, kuin tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta on välttämätöntä. Kylläntymisen takia tutkimuksen aineisto muodostui lopulta viidestä kirjasta. Valitsimme jokaisesta yksiköstä siis yhden kirjan tarkempaan analysointiin. Jäljelle jääneitä kirjoja tarkasteltaessa huomasimme, että yhden kirjan havainnot olivat merkittäviä tutkimusongelmamme kannalta, jonka vuoksi tämä kirja valikoitui vielä osaksi aineistoa ja tarkempaa analysointia. Aineistonkeruun jälkeen aloitimme aineiston syvemmän analysoinnin sisällön analyysin avulla. Tätä analyysiprosessia avaamme tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan jakaa kahteen eri ryhmään (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Toisessa ryhmässä on tyypillistä, että analyysia ohjaa jokin tietty teoria, kun taas toinen analyysimuoto on puolestaan sellainen, jota ei ohjaa mikään teoreettinen lähtökohta, mutta johon voi halutessaan soveltaa erilaisia teoreettisia ja epistemologisia lähtökohtia (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Tutkimuksessamme aineiston analyysi ei perustu ennalta valmiiseen teoriaan, mutta sovellamme sitä tutkimuksemme teoreettisesta viitekehyksestä käsin.

Lähestymme tutkimustamme sisällön analyysin näkökulmasta. Kyseessä on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan hyödyntää jokaisessa laadullisen tutkimuksen perinteessä ja jota ei ohjaa mikään teoreettinen asemointi (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että sisällön analyysillä tarkoitetaan aineiston kuvaamista sanallisesti (Vilka, 2021b). Sisällön analyysin avulla kuvaamme kirjoista saadut havainnot niin tekstistä kuin kuvistakin sanalliseen muotoon ilman tarkempaa analyysia ohjaavaa teoreettista asemointia. Näin ollen sisällön analyysi soveltuu tutkimuksemme analyysimenetelmäksi.

Tarkemmin aineistoa analysoidessamme käytimme aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä liikkeelle lähdetään aineistosta (Vilka, 2021b). Vilka (2021b) toteaa, että aineisto eritellään ja käsitteellistetään, joiden pohjalta luodaan ajatuskokonaisuus, joka kuvaa aineistoa. Tavoitteenamme on havainnollistaa ja luoda kokonaiskuva siitä, miten moninaisuuden eri osa-alueita on kuvattu hankitussa aineistossa. Halusimme tutkia, miten moninaisuuden eri alueet näyttäytyvät sekä mitä jää mahdollisesti uupumaan. Tutkimuksessa kerätyistä havainnoista muodostettiin koko aineistoa kuvaava kokonaisuus luokittelun avulla.

Luokittelussa ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Tuomi ja Sarajärvi kertovat, että pelkistämässä aineistosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistäminen tapahtuu esimerkiksi niin, että aineistosta etsitään tutkimustehtävän kannalta olennaisia ilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Aineistoa analysoidessamme pelkistimme ensimmäiseksi jokaisen kirjan havainnot ja keräsimme ylös meille hyödyllisimmän tiedon. Jo tässä vaiheessa huomasimme saavamme samantyyliä pelkistettyjä ilmauksia eri kirjoista.

Seuraavaksi aineisto ryhmiteltiin eli kerätyt alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja etsitään näistä samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Samankaltaiset ilmaisut ryhmitellään ja yhdistetään luokiksi, joista muodostuu alaluokat (Tuomi & Sarajärvi, 2017). Aineiston pelkistettyjen ilmausten ryhmittelyn ansiosta meille syntyi alaluokkia, joiden avulla tarkastelimme sitä, millä osa-alueilla ja miten tutkimuksessamme tarkastelussa olevat moninaisuuden osa-alueet näyttäytyvät. Alaluokiksi syntyi muun muassa ulkonäkö, luonne ja muu toiminta. Alaluokat vaihtelivat myös hieman sen mukaan mikä moninaisuuden osa-alue oli käsittelyssä. Esimerkiksi vähemmistöjen

alaluokkana toimi ”Mitä vähemmistöjä?”, ”Luonne”, ”Ulkonäkö” ja ”Muu toiminta”. Näihin alaluokkiin keräsimme siis jokaista alaluokkaa kuvaavat pelkistetyt ilmaiset.

Alaluokkien luomisen jälkeen syntyi pääluokat. Tarkastelimme tutkimuksessamme moninaisuuden osa-alueista sukupuolta, kulttuurista moninaisuutta, vähemmistöjä, psyykkisiä/ fyysisiä poikkeavuuksia sekä perheitä. Nämä eri moninaisuuden osa-alueet muodostivat lopulta tutkimuksemme pääluokat. Aineiston analyysin vaiheessa keräsimme siis aina tarkastelun kohteena olevasta aineistosta ylös näiden eri pääluokkien kannalta olennaisimmat havainnot alaluokkien sekä pelkistettyjen ilmausten avulla.

6 TULOKSET

Tutkimuskysymysten valossa luokittelimme aineiston moninaisuuden pääluokiksi, joille loimme kuvaavat alaluokat. Näiden luokkien avulla saimme vastauksia niin siihen millaisena moninaisuuden luokkia kuvataan, kuin siihen, millainen moninaisuuden representaatio on. Aineiston suurimmaksi havaintoluokaksi muodostui sukupuolen kuvaus, mutta havaintoja saimme jokaisesta moninaisuuden pääluokasta. Avaamme seuraavaksi havaintojamme pääluokittain.

Alla olevassa taulukossa 2 havainnollistetaan sitä, kuinka monessa aineistokirjassa viidestä kirjasta esiintyi tutkimukseen valittuja moninaisuuden eri pääluokkia. Tutkimuksen liitteistä löydetään tarkemmat luokittelutaulukot, josta voidaan tarkastella löydettyjä ilmaisuja ja havaintoja kirjakohtaisesti tarkemmin.

TAULUKKO 2. Moninaisuuden alaluokkien esiintyvyys kirjoissa

Mies	4
Poika	5
Nainen	5
Tyttö	5
Muu sukupuoli	1
Kulttuurinen moninaisuus	2
Vähemmistöt	1
Fyysiset/Psyykkiset poikkeavuudet	1
Perheet	5

6.1 Sukupuolet

Sukupuoliluokan alaluokkina olivat mies, poika, nainen, tyttö sekä muu sukupuoli. Esittelemme havainnot alaluokittain kuvataksemme mahdollisimman tarkasti jokaisen esiin nousseen sukupuolen esittämistapaa ulkonäön, luonteen ja muun toiminnan kautta. Yllä olevasta taulukosta 2 nähdään, että kirjojen päärepresentaatio oli miehillä, pojilla, naisilla sekä tytöillä. Yhdessä kirjassa sukupuolta ei voinut tulkita tarinan tai kuvituksen perusteella, jonka vuoksi havainto asettui luokkaan ”muu sukupuoli”. Kyseisessä kirjassa henkilö esitettiin sukupuolineutraalisti, henkilön nimen (Ruska) ollessa kummallekin sukupuolelle mahdollisesti sopiva. Kokonaiskuvan kannalta muun sukupuolen representaatio ei kuitenkaan ole merkittävä sen esiintyessä vain yhdessä kirjassa yhden henkilön kohdalla.

6.1.1 Miehet kiivasluonteisina ja kasvatustietämättöminä

Miehiä esiintyi neljässä kirjassa viidestä. Ulkonäöllisesti havainnoissa korostui sukupuolistereotyyppinen pukeutuminen ja muut ulkoiset elementit. Tämä ilmeni esimerkiksi vaatteiden sinisinä ja tummina värityksinä sekä miestyypillisiksi miellettyinä asusteina, kuten rusettina. Sukpuolistereotyyppioita ei ulkonäöllisesti rikottu missään kirjassa, vaikka yhdessä kirjoista miesten vaatetus oli väritykseltään sukupuolineutraalia, ollen esimerkiksi keltaista. Miehillä oli esimerkiksi poikkeuksetta housut sen sijaan, että stereotyyppioita olisi pyritty ulkonäöllisesti rikkomaan. Miehiä kuvattiin aineistossa niin tumma- kuin vaaleaihoisina.

Kirjoissa, joissa esiintyi miehiä, luonnetta kuvattiin kolmessa. Kahdessa kirjassa miesten luonteen kuvauksesta löytyi yhtenäisiä piirteitä, jotka voidaan tulkita sukupuolistereotyyppisinä oletuksina. Näissä miehiä kuvattiin huolettomina, kovaäänisinä ja kiivasluonteisina. Esiin nousi myös miesten stereotyyppinen ajatusmaailma liittyen heidän olettamuksiinsa sukupuolista. Esimerkkinä tästä toimii yhdessä kirjassa esiin noussut miehen ajatusmaailma siitä, millaisilla leluilla eri sukupuolen edustajat leikkivät. Toisessa kirjassa mieshenkilö taas kuvailee tiettyä ruokaa ”raavaiden miesten” ruuaksi. Vaikka jokaisessa kirjassa mieshenkilöillä oli lapsia tai he olivat tekemisissä lasten

kanssa, ei heitä kuvattu lasten kasvatuksellisesta näkökulmasta. Yhdessä kirjoista korostettiin lisäksi mieshenkilön täydellistä tietämättömyyttä lapsen kasvattamisesta virheellisten toimintatapojen kautta. Yhdessä aineistokirjassa miehen rooli sai kuitenkin myös hoivallisia ja huolenpidollisia piirteitä ruuanlaiton kautta.

6.1.2 Lahjakkaat sankaripojat

Poikia esiintyi kaikissa aineistokirjoissa. Ulkonäöllisesti havainnoissa korostui yhteneväisiä piirteitä miesten ulkonäköhavaintojen kanssa. Pojat kuvattiin stereotyyppisesti aina housuissa sekä tummissa ja sinisissä vaatteissa. Pojilla ei miesten tavoin havaittu ulkonäöllisesti stereotyyppisiä rikkovia elementtejä, vaikka yhdessä kirjassa ulkonäköä kuvattiinkin sukupuolineutraalimmin. Sukupuolineutraalimpi kuvaus poikien osalta tässä kirjassa tarkoitti esimerkiksi punaraidallista paitaa. Kahdessa kirjoista esiintyi niin tumma- kuin vaaleaihoisia poikia. Suurimman representaation saivat poikien osalta siis vaaleaihoiset pojat.

Kaikissa kirjoissa kuvattiin myös poikien luonnetta. Pääasiassa poikia kuvattiin positiivisilla adjektiiveilla esimerkiksi reippaiksi, rohkeiksi, lahjakkaiksi ja empaattisiksi. Näiden ohella kahdessa kirjassa poikien luonteeseen liitettiin myös malttamattomuutta sekä virheisiin taipuvaisuutta. Yhdessä kirjassa pojan luonne sai negatiivisen sävyn, kun hänen toimintansa oli pilkallista ja ilkeää. Lisäksi toisessa kirjassa nousi esiin pojan tuntema häpeä vanhoja lelujaan kohtaan.

Poikia kuvattiin toimijuudeltaan vahvemmin, kuin miehiä. He toimivat muun muassa pelastajina ja neuvonantajina sekä nousivat sankarilliseen rooliin pelastaessaan tyttöjä pulasta. Tarinoissa pojat toimivat kohtaamisissaan tilanteissa aina tai lopulta oikein.

6.1.3 Naiset kodinhoitajina ja hoivaajina

Naisia esiintyi poikien tavoin kaikissa aineistokirjoissa. Ulkonäössä korostuivat vaaleat piirteet sekä sukupuolistereotyyppinen vaatetus niin väreiltään kuin asusteiltaan. Vaatetuksessa korostuivat hameet värit sekä punaisen eri sävyt. Vain yhdessä kirjassa naisten vaatetus esitettiin sukupuolineutraalimmin kuvaten naisia esimerkiksi shortseissa, ja tämä kirja oli lisäksi ainoa, jossa esiintyi myös

tummaihoisia naisia. Poikien tavoin suurimman representaation saivat siis vaaleaihoiset naiset.

Kaikissa kirjoissa yhtä lukuun ottamatta naisten luonteessa korostui hoivalliset ja huolenpidolliset piirteet. He olivat esimerkiksi helliä ja kasvatustaitoisia, ja huolehtivat ruuanlaitosta sekä siivoamisesta. Tästä ilmenee stereotyyppinen oletus naisista kasvatustaitoisina, kun verrataan miehistä tehtyjä havaintoja. Naisia kuvattiin myös tunteellisina ja pelokkaina kahdessa aineistokirjoista, ja yhdessä hillittynä.

Naisten toiminnassa nousi esiin naistyyppillisinä pidettyjä kädentaitoja ja toimintoja, joita olivat esimerkiksi ompeleminen, siivoaminen ja kauneudenhoito. Suurimmassa osassa kirjoista naisten toiminta oli huolenpidollista neuvonantoa sekä elämässä opastamista, mutta yhdessä kirjassa nainen sai myös pulassa olevan pelastettavan roolin.

6.1.4 Hiljaiset, pelastettavat tytöt

Tyttöjä esiintyi kaikissa aineistokirjoissa. Ulkonäöllisesti vaatetuksen osalta nousi esiin samanlaisia havaintoja, kuin miesten, poikien ja naisten kohdalla. Tyttöjen vaatteet olivat naisten tavoin väritykseltään stereotyyppisiä ollen esimerkiksi punaisen eri sävyjä. Aiempien luokkien tavoin vain yhdessä kirjassa esiintyi sukupuolineutraalimpaa pukeutumista värimaailman osalta, rikkomatta kuitenkaan stereotypioita räikeämmin. Lisäksi yhdessä kirjassa tyttöä kuvattiin suoraan pieneksi ja heikoksi.

Liitteenä olevista luokittelutaulukoista voidaan nähdä, että tyttöjen toimijuus erosi huomattavasti verrattuna poikien toimijuuteen. Tytöt olivat pienemmissä sivurooleissa kaikissa, paitsi yhdessä kirjassa, jossa tyttö oli toisena päähenkilönä. Toimijuuden vähyyys näkyy havaintojen pienempänä määränä. Tyttöhahmojen toiminnasta ei ollut löydettävissä selkeitä yhteneväisyyksiä, vaan toiminta erosi kirjakohtaisesti. Toiminnasta tehdyistä havainnoista nousee kuitenkin esiin esimerkiksi pulassa oleminen ja pelastettavuus sekä niin omien näkemysten kuin muiden puolustaminen.

Toimijuuden vähyyys näkyy myös tyttöjen luonteesta tehtyjen havaintojen vähyytenä. Naisten tavoin tyttöjen luonteesta löytyy havaintoja yhdestä kirjasta

tunteellisuuden, pelokkuuden ja ihastumisen kautta. Toisessa kirjassa tyttö taas arvostaa suloisia asioita.

6.2 Kulttuurinen moninaisuus ulkonäöllisinä erontekoina

Kulttuurinen moninaisuus näkyi aineistossa kahdessa kirjassa viidestä. Ensimmäisessä kirjassa kulttuurinen moninaisuus ilmeni vain kuvituksessa ihonvärin kautta. Kyseisessä kirjassa näkyi niin tumma- kuin vaaleaihoisia henkilöitä pää- ja sivurooleissa. Kirja ei kuitenkaan ilmentänyt kulttuurista moninaisuutta muuten tarinan tai kuvituksen avulla. Tarinan henkilöiden nimet olivat esimerkiksi suomalaisille tyypillisiä.

Toisessa kirjassa kulttuurinen moninaisuus näkyi vahvemmin. Kulttuurista moninaisuutta painotettiin ensimmäisen kirjan tavoin kuvituksessa, jossa näkyi ihonväriltään moninaisia henkilöitä sekä kulttuurityypillistä taidetta. Tässä kirjassa kulttuurista moninaisuutta kuvattiin myös vähäisesti tarinan kautta. Tarinassa useilla henkilöillä oli nimiä, jotka poikkesivat tavanomaisista suomalaisista nimistä, kuten Aisha ja Fula. Henkilöt kertoivat myös tarinassa esimerkiksi muuttaneensa Suomeen maasta, jossa ”on aina yhtä lämmintä kuin kesällä”. Kulttuurisen moninaisuuden ilmentyminen rajoittui kuitenkin kummassakin sitä kuvaavassa kirjassa kuvituksen painottamiseen, esimerkiksi juuri ihonvärin ja etnisyyksien kuvaamisen kautta.

6.3 Heteronormatiivisen perhemallin pinttymä

Kaikissa aineistokirjoissa esiintyi jonkunlainen perhemalli. Tavallisin perhemalli oli heteronormatiivinen perhemalli, joka esiintyi neljässä kirjassa viidestä. Heteronormatiivinen perhe käsittää äidin, isän ja lapset. Kahdessa kirjassa viidestä perheet olivat ihonväriltään moninaisia. Yhdessä kirjassa erilaiset perheet olivat keskiössä, ja tässä kirjassa näkyi heteronormatiivisen perhemallin lisäksi suurperhe, yksinhuoltajaperhe, uusioperhe, adoptioperhe, sateenkaariperhe sekä lapseton aviopari. Ainut kirja, jossa heteronormatiivista perhemallia ei esiintynyt ollenkaan, perhemallina oli yksinhuoltajana toimiva sukulainen.

Luokittelutaulukoita tarkastellessa huomataan, että perheet, jotka olivat ihonväritään moninaisia, edustivat tyypillisesti perheen sisällä vain yhtä kulttuuria. Kokonaisuudessaan kaikista kirjoissa esiintyvistä perheistä vain kahdessa oli kulttuuritaustaltaan keskenään erilaisia perheenjäseniä. Kokonaiskuvan kannalta vain yhdessä aineistokirjassa käsiteltiin tietoisesti erilaisia perhemalleja. Muissa kirjoissa painottuivat heteronormatiiviset perheet lukuun ottamatta kirjaa, jossa huoltajana toimi lapsen sukulainen.

6.4 Fyysisten/psykkisten poikkeavuuksien ja vähemmistöjen näkymättömyys

Yllä olevasta taulukosta 2 nähdään, että fyysisiä/psykkisiä poikkeavuuksia ja vähemmistöjä näkyi vain yhdessä kirjassa. Kirja, jossa näitä näkyi, oli sama kummankin luokan kohdalla. Kun tarkastellaan liitteinä olevia luokittelutaulukkoja, nähdään lisäksi, että havainnot kyseisistä moninaisuuden luokista olivat hyvin vähäisiä.

Kirjassa, joissa nämä luokat esiintyivät, näkyi yksi pyörätuolissa istuva henkilö kuvituksen taustalla. Tämä ilmentää siis fyysisen poikkeavuuden luokkaa, mutta vähäisen esiintyvyyden takia ei voida tarkemmin päätellä, millainen vamma on kyseessä. Moninaisuuden esittämiskuvan kokonaisuuden kannalta kyseinen havainto ei myöskään ole riittävä toteamaan, että esimerkiksi vammaisia henkilöitä esiintyisi esiopetuksessa käytettävissä satukirjoissa.

Vähemmistönä samassa kirjassa näkyi seksuaalivähemmistö, kun tarinassa esiintyvässä perheessä oli kaksi äitiä. Kyseinen vähemmistö jäi kuitenkin esiin nousseiden havaintojen perusteella vähäiselle huomiolle, koska sen ilmeneminen painottui kuvitukseen. Muissa aineistokirjoissa kyseisiä moninaisuuden luokkia ei esiintynyt ollenkaan, jonka perusteella voidaan todeta, että näiden moninaisuusluokkien näkyminen on esiopetuksessa käytettävissä satukirjoissa hyvin vähäistä.

7 TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

7.1 Aluksi

Tässä osiossa syvennymme tarkastelemaan tutkimuksessamme saatuja tuloksia ja peilaamme niitä myös aiempaan tutkimustietoon. Perehdymme tuloksiin moninaisuusluokka kerrallaan selkeän yleiskuvan saamiseksi aiheesta. Ensimmäiseksi huomataan, että tutkimuksessamme on saatu samankaltaisia tuloksia aiempaan tutkimustietoon verrattaessa. Tämä kertoo yhä vallitsevasta tarinankerrontatavasta sekä siitä, millaiset ihmiset saavat näkyvyyttä moninaisuuden näkökulmasta.

Tutkimuksessamme saatujen tulosten kautta havaitaan, että vaikka nais- ja miespuolisia hahmoja esiintyi kirjoissa lukumäärällisesti saman verran, esitettiin miehet ja pojat selvästi merkittävämmässä roolissa. Naisten ja tyttöjen roolit painottuivat vahvemmin sivuhenkilöiksi. Tässä huomataan yhteneväisyys sekä Hazirin ja muiden (2014) toteuttaman katsauksen, että Filipovic'in (2018) tutkimuksen tulosten kanssa. Kummassakin tutkimuksessa naissukupuoli oli selvästi vähemmän edustettuna miehiin verrattuna. Myös sukupuolten kuvaustapa näissä tutkimuksissa noudatti tyypillisiä stereotyyppioita, joka on havaintona sama, kuin tässä tutkimuksessa saamamme tulokset.

Kulttuurisen moninaisuuden kuvaus on painottunut lastenkirjoissa etnisyyden esiintuonniksi esimerkiksi kuvituksen kautta (esim. Matikainen, 2022). Kulttuurisesta moninaisuudesta tehdyt havainnot painottuivat myös tässä tutkimuksessa kuvitukseen, jolloin pääosassa on juuri ulkonäöllisten ominaisuuksien esiintuominen. Kulttuurisen moninaisuuden kuvaus jää kuitenkin yhä pinnalliseksi, eikä eri kulttuureihin syvennyttä tarkemmin.

On havaittu, että moninaisuuden kuvaaminen on lisääntynyt, mitä lähemmäksi nykyhetkeä tullaan (Pesonen, 2020). Myös tässä tutkimuksessa saatiin tätä havaintoa tukevia tuloksia, koska moninaisuuden monipuolisempi

kuvaus näkyi selvästi vahvemmin uudemmissa lastenkirjoissa. Puutteita moninaisuuden kuvauksessa kuitenkin on edelleen huomattavasti etenkin muun sukupuolen, vähemmistöjen, fyysisten ja psyykkisten poikkeavuuksien sekä kulttuurisen moninaisuuden laajemman kuvauksen osalta. Seuraavissa kappaleissa syvennymme analysoimaan näitä aiemmin esiteltyjä havaintoja sekä pohdimme puutteellisen ja stereotyyppisen edustustavan mahdollisia taustoja sekä näiden vaikutuksia.

7.2 Sukupuolia tarkastelemassa

7.2.1 Sukupuolirepresentaatio satukirjoissa – Miehet jalustalla

Kuten aiemmista tutkimuksista ja tämän tutkimuksen tuloksista käy ilmi, on miespuolisten hahmojen vahvempi esiintyvyys ja päärooleissa esiintyminen yleisempää naispuolisiin hahmoihin verrattaessa. Vaikka tutkimuksemme representaatioon liittyvä määrällinen edustus on naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien osalta tasaisempaa kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, on naispuolisten hahmojen mitättömämmässä roolissa esiintyminen yhä hallitseva. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei sukupuolten representaatioon liittyvä epätasapaino miesten ja naisten välillä ole juurikaan ajan kuluessa muuttunut (Mermelstein, 2018).

Naisten näkymättömyys satukirjoissa voi olla jopa vahingollista, koska lapset voivat saada mielikuvan siitä, että tytöt olisivat poikiin verrattuna merkityksettömämpiä (Filipovic', 2018). Naisten roolien mitättömyys saattaa estää tyttöjen kykyä hahmottaa mahdollisuuksiaan ja tätä kautta yhteiskunnan stereotyyppisistä rooleista poistumista (Hazir ym., 2014). Myös tyttöjen kyky vaikuttaa asemaansa yhteiskunnassa estyy, kun samaistuttavia naishahmoja on kirjoissa puutteellisesti (Hazir ym., 2014). Koska Hazirin ja kumppaneiden (2014) mukaan lukijat samaistuvat juuri oman sukupuolensa hahmoihin vahvemmin, olisi tasapainoisempi sukupuolen representaatio perusteltua. Näin lapset saisivat monipuolisemman kuvauksen sukupuolten ulottuvuuksista jäsentäessään ympäröivää maailmaa ja omia ajatuksiaan. Vaikka yhteiskuntamme on moninaistunut ja moninaista ajattelutapaa korostetaan myös kasvatusjärjestelmässä, on lastenkirjojen edustus yhä vakiintunut miesten

tärkeämmän roolin painottamiseen, naisten näkymättömyyteen ja stereotyyppien korostamiseen (Filipovic', 2018). Lasten käsitykset yhteiskunnasta alkavat muovautua jo hyvin nuorella iällä ja lastenkirjallisuudella on tässä prosessissa siksi merkittävä rooli syöttäessään lapsille näkökulmia heitä ympäröivästä maailmasta (Russell, 2019). Jos lapsille satukirjojen kautta välitettävä maailmankuva on miesten tärkeyttä selvästi korostava, vahvistaa se yhä lisää vallitsevaa patriarkaalista yhteiskuntäkäsitystä (Hazir ym., 2014).

Muun sukupuolen representaatiota ei ilmennyt tarkastelemissamme kirjoissa merkittävällä tavalla. Vaikka tulososiossa näkyvässä taulukossa muun sukupuolen kohdalla on yksi havainto, ei sitä voida tulkita merkittävänä edustuksena sen koskiessa vain yhden kirjan yhtä hahmoa. Tästä voidaan päätellä, että muun sukupuolen representaatio on lasten satukirjoissa yhä mitätöntä.

Käsittelimme aiemmin johdannossa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja opettajien kokemuksista oman osaamisensa puutteista liittyen vähemmistöryhmien huomioimiseen käytännön työssä (Eerola-Pennanen, 2022; Paavola, 2017). On huomattu, että kasvatus- ja opetustyössä sukupuolen merkitystä ei ole tarpeeksi korostettu, vaan se on jäänyt ammatillisuuden, asiantuntijuuden ja rationaalisuuden korostamisen varjoon (Ylitapio-Mäntylä & Uitto, 2018), vaikka opetussuunnitelmat sisältävätkin kasvatuksen kuvailun sukupuolittietoisena (Berg & Kokkonen, 2020). Jääskeläisen ja kumppaneiden (2015) mukaan sukupuolittietoinen opetus tarkoittaa kuitenkin juuri opettajan omaa tietoisuutta ja käsitystä sukupuolesta ja sen moninaisuudesta, joka sisältää sukupuolittavien käytäntöjen purkamista ja jokaisen yksilöllisyyden tunnistamisen (Berg & Kokkonen, 2020). Tästä voidaan päätellä, että sukupuolittietoinen kasvatus on pitkälti opettajan omissa käsissä ja siihen vaikuttavat opettajan oma tietoisuus ja käsitykset sukupuolen moninaisuudesta. Voidaan todeta, että sukupuolittietoinen kasvatus ja esimerkiksi juuri kirjavalinnat voivat olla riippuvaisia opettajan omasta kiinnostuksesta tai tietoisuudesta sukupuolen moninaisuutta kohtaan. Tämän vuoksi sukupuolen representaation näkymättömyys esiopetuksessa käytettävissä satukirjoissa voi johtua mahdollisesti tämänkaltaisesta tiedon tai kiinnostuksen riittämättömyydestä. Opettajat eivät välttämättä osaa huomioida kirjavalinnoissaan

sukupuolirepresentaation monipuolista käsittelemistä, tai he eivät tule edes ajatelleeksi asiaa.

7.2.2 Sukupuolistereotyyppiset ulkonäkökuvaukset – Hamekansa ja housuväki

Tutkimuksessamme saadut tulokset osoittavat, että sukupuolten stereotyyppinen kuvaaminen on yhä vakiintunutta. Tuloksista voidaan huomata, että sekä naiset että miehet, mutta myös tytöt ja pojat kuvattiin poikkeuksetta ulkonäöllisesti stereotyyppisissä asusteissa (kts. tulokset luvut 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3 ja 6.1.4). Stereotyyppinen vaatetus on usein läsnä myös tarinoissa, joissa vaatetuksen tulisi käytännöllisyyden kannalta olla tarinan tapahtumiin paremmin soveltuvaa (Filipovic', 2018). Esimerkkinä tästä voidaan käyttää miesten housujen parempaa soveltuvuutta seikkailuun naisten hameiden sijaan. Tästä huolimatta sukupuoli kuitenkin halutaan selventää vaatetuksen avulla (Filipovic', 2018). Tutkimuksemme tuloksista huomataan, että pinttynyt tapa esittää miehet housuissa ja naiset hameissa on yhä läsnä. Tuloksissa esiintyi myös ulkonäöllisesti sukupuolineutraalimpaa pukeutumista, mutta näin oli ainoastaan yhdessä kirjassa. Tällöin havaintoa ei voida pitää merkittävänä, kun tarkastellaan sukupuolistereotyyppioita rikkovaa kuvausta.

Vaatetuksen tyypin lisäksi olennaiseksi havainnoksi ulkoisista stereotyyppioista nousi myös vaatetuksen väri (kts. tulokset luvut 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3 ja 6.1.4). Stereotyyppisellä ulkonäön kuvauksella halutaan mahdollisesti korostaa lapsille satukirjojen hahmojen sukupuolta. Tätä puoltaa myös Filipovic'in (2018) tekemä tutkimus lastenkirjoista. Tässä tutkimuksessa huomattiin, että kirjojen hahmojen sukupuoli oli joko stereotyyppisin ulkoisin elementein korostettu naiseksi tai näiden korostuksien puuttuessa lasten oletusarvo hahmon sukupuolesta oli mies. Sukupuolen korostaminen vaatetuksella on yhteiskunnassamme lähtöisin jo lasten syntymästä, jolloin heille laitetaan sukupuolen perusteella joko vaaleanpunainen tai vaaleansininen pipo (Siippainen, 2022). Eri sukupuolten stereotyyppinen kuvaaminen kirjallisuudessa muovaa lasten käsitystä siitä, millainen tytön, pojan, naisen tai miehen täytyy olla (Hazir ym., 2014). Jos lapset altistuvat jatkuvasti stereotyyppiselle sisällölle, voi

ahtaasta, stereotyyppisiä uusintavasta tavasta ajatella tulla osa myös lasten ajatusmaailmaa (Filipovic', 2018).

7.2.3 Sukupuolistereotyyppinen luonteenkuvaus – Kovuuden ja pehmeiden vastakkainasettelua

Kun tarkastellaan tutkimuksessa sukupuolten luonteesta saatuja havaintoja, huomataan, että miesten ja poikien luonteenkuvaus on runsaampaa naisiin ja tyttöihin verrattuna (kts. tulokset luvut 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3 ja 6.1.4). Miesten ja poikien runsaampi luonteenkuvaus on yhteydessä miesten näkyvämpien roolien esiintymiseen aineistokirjoissa. Naisten pienempi edustus päärooleissa vaikuttaa myös siihen, millaista vertailua miesten ja naisten välillä voidaan tehdä (Filipovic', 2018).

Merkittäviä havaintoja vastakkaisten sukupuolten luonteesta oli miesten ja poikien luonteen kovuus verrattuna naisten ja tyttöjen luonteen pehmeuteen. On tyypillistä, että naiset ja tytöt saavat luonteen osalta tarinoissa hoivaavia, huolta pitäviä ja tunteellisia rooleja (Filipovic', 2018). Miehiä ja poikia ei useinkaan nähdä tällaisissa rooleissa, vaan heidän luonteensa saa tarmokkaita ja uskaliaita piirteitä (Filipovic', 2018). Tutkimuksemme tulokset mukailevat näitä tyypillisiä sukupuolittuneita luonteenkuvauksia, joita lastenkirjoista on löydettävissä. Tarkastelemissamme satukirjoissa esiintyvät miehet kuvattiin miessukupuolelle stereotyyppisin tavoin kovaäänisinä ja kiivasluonteisina (kts. tulokset luku 6.1.1). Naisia kuvattiin puolestaan aineistoissa luonteeltaan hoivaavina, hellinä ja tunteellisina. Myös Mermelstein (2018) on tehnyt tutkimuksessaan samankaltaisia havaintoja. Hänen mukaansa tytöt on esitetty lastenkirjoissa useimmiten riippuvaisina ja huolehtivina, kun taas pojat ovat usein seikkailunhaluisia pelastajia. Myös toteuttamassamme tutkimuksessa jako naisten ja miesten luonteiden välillä oli selkeä, asettaen miesten ja naisten luonteenkuvaukset keskenään ääripäihin.

Tällaista vastakkainasettelua ei ollut huomattavissa tyttöjen ja poikien luonteiden välillä. Poikien luonteenpiirteiden kuvaus oli moniulotteisempaa jäämättä pelkästään stereotyyppien asettamiin raameihin. Vaikka poikien luonteenkuvauksista on löydettävissä myös stereotyyppisiä piirteitä (kts. tulokset luku 6.1.2), kuvailtiin poikia myös esimerkiksi empaattisina. Tytöt jäivät

luonteenkuvausiltaan edustamaan stereotyyppisesti pelokkaita ja heiveröisiä sivurooleja. Yleisimmän tyttöjä kuvaavan adjektiivin onkin tutkittu lastenkirjoissa olevan juuri esimerkiksi ”pelokas” (Mermelstein, 2018; Turner-Bowker, 1996).

7.2.4 Sukupuolistereotyyppinen toiminta – Naiset kodinhoitajina ja miehet monipuolisina toimijoina

Stereotyyppisen luonteenkuvauksen tavoin naisten ja miesten toiminnankuvaus poikkesi hyvin vahvasti toisistaan. Naisten toiminnankuvaus painottui kädentaidollisiin, huolenpidollisiin ja kasvatuksellisiin tehtäviin (kts. tulokset luku 6.1.3), kun taas miehet kuvattiin jopa kasvatuskyyttöminä. Tässä on nähtävissä luonteenkuvauksissakin esiin noussut ääripääasetelma.

Lukuisissa tutkimuksissa on havaittu, että kirjallisuudessa naisia kuvataan usein stereotyyppisissä toiminnoissa äiteinä ja hoivaajina (esim. Hazir ym., 2014), ja naiset harvoin saavat kirjoissa äidin lisäksi muuta identifikaatiota (Filipovic', 2018). Naisten vastuu ja rooli perheessä ilmenee tyypillisesti kodinhoidollisissa toiminnoissa, kuten siivouksessa ja ruoanlaitossa (Hazir ym., 2014). Kun tarkastellaan tutkimuksessamme tehtyjä havaintoja, huomataan, että naisten toiminta mukailee vahvasti aiempien tutkimusten tuloksia naisten roolista. Tällainen asetelma pitää yllä mielikuvaa siitä, että naiset ovat niitä, jotka hoivaavat ja pitävät huolta (Filipovic', 2018).

Naisiin verrattuna miehet ovat epäedustettuina isän rooleissa ja osallistuvat harvemmin kasvatuksellisiin toimintoihin (Filipovic', 2018). Miesten toiminnassa on nähtävissä enemmän vaihtelua ja heidän toimintansa saa naisten toimintaa moninaisempia ulottuvuuksia (Hazir ym., 2014). Tutkimuksemme tuloksista havaitaan, ettei miesten toiminnasta ole löydettävissä naisten toiminnankuvaukselle tyypillistä kaavaa, joka tukee myös aiempien tutkimusten löydöksiä. On myös tavallista, että miehet esitetään kirjoissa pystyvämpinä ja saavutuskeskeisimpinä kuin naiset (Mermelstein, 2018). Tutkimuksemme aineistona olleissa satukirjoissa tämä nousi esiin esimerkiksi huolettomampana suhtautumisena vaaratilanteisiin, joka lisäsi miesten toimintakykyä. Yhdessä kirjassa naispuolinen henkilö huolestui vauvan katoamisesta ja joutui paniikkiin, kun taas miespuolinen henkilö lähestyi tilannetta huolettomasti ja

ratkaisukeskeisesti. Kyseisessä tarinassa miehelle annettu luonne tuki siis ratkaisun saavuttamista toisin kuin naisen hätäisyys toimi ratkaisun esteenä.

Onkin tyyppistä, että miehet ja pojat toimivat tarinoissa itsenäisinä sankareina ja pelastajina, joista naiset ja tytöt ovat riippuvaisia (Mermelstein, 2018; Temple, 1993). Tämä näkyi tutkimuksessamme etenkin poikien toiminnan kohdalla (kts. tulokset luku 6.1.2). Kahdessa tarinassa oli tunnistettavissa suora pelastaja-pelastettava asetelma poikien ja tyttöjen välillä. Vain yhdessä kirjassa tyttöjen ja poikien välinen asetelma oli täysin neutraali, ja lopuissa tyttöjen toiminta oli avutonta tai sivuroolin vuoksi mitätöntä. Tässä havainnossa huomataan yhteneväisyys Mermelsteinin (2018) tutkimuksen löydöksen kanssa siitä, että miespuoliset hahmot ovat naisia kyvykkäämpiä. Myös Hazir ja muut (2014) toteavat, että pojat ovat lastenkirjoissa toimijuudeltaan rohkeampia ja taitavampia, kun taas tytöt kuvataan pelokkaina ja riippuvaisina hahmoina. Edellä mainittujen kansainvälisten tutkimusten löydökset ovat yhteydessä toteuttamamme tutkimuksen kanssa. Tämä kertoo jopa globaalista ilmiöstä, jossa sukupuolten toiminnan kerrontatavassa on havaittavissa toistuva stereotyyppinen kaava.

Professori Maarit Alasuutari (2016) on todennut, että sukupuolista tehdyt tulkinnat muodostavat kehyksen lapsen arkisen elämän kokonaisuudelle (Siippainen, 2022). Yhteiskuntamme pitää sisällään vakiintuneita kategorioita, joiden kautta ihmisiä erotellaan ja ohjataan käyttäytymään (Siippainen, 2022). Siippaisen (2022) mukaan näiden kategorioiden ja luotujen oletusten pohjalta luodaan kuvaa siitä, kuinka eteen tulleet tilanteet usein muodostuvat tai järjestyvät. Tällaiset yhteiskunnan luomat oletukset ja kategoriat voivat olla hyvin vahingollisia lapsen yksilöllisen kehityksen kannalta. Lapsi voi huomaamattaan alkaa käyttäytymään stereotyyppien asettamalla tavalla, kun esimerkiksi satukirjat luovat hänelle tietyn tyyppistä kuvausta siitä, kuinka tietyn sukupuolen edustajan tulisi käyttäytyä. Tästä syystä olisikin tärkeää, että lapsille luodaan mahdollisuuksia kuulla esimerkiksi kirjallisuuden kautta monipuolisempaa sukupuolikuvausta ilman stereotyyppisiä käytänteitä.

7.3 *Kulttuurinen moninaisuus*

7.3.1 Kulttuurisen moninaisuuden representaatio – Kuvitus erilaisuuden välittäjänä

Kulttuurisen moninaisuuden ilmenemistä lastenkirjoissa tarkastelevissa tutkimuksissa on havaittu, että kulttuurien näkyminen painottuu kuvitukseen (esim. Matikainen, 2022). Lisäksi Forsman ja Nyroos (2022) ovat todenneet monikulttuurisuuden ilmenevän juuri hahmojen ulkonäköä painottamalla, jolloin pääpaino löydetään jälleen kuvista. Tutkimuksessamme tehtiin sama havainto, kun tarkastelimme kulttuurisen moninaisuuden representaatiota esiopetuksessa käytettävissä satukirjoissa. Tulosluvun 6 taulukosta 2 huomataan, että kulttuurista moninaisuutta esiintyi vain kahdessa aineistokirjassa viidestä. Ihonväritään valkoiset ihmiset saivat kuitenkin pääedustuksen kaikissa kirjoissa, vaikka mukana olisikin ollut kaikenvärisiä ihmisiä. Kulttuurinen moninaisuus näkyi näissä kirjoissa ihonvärin kautta, jolloin juuri kuvitus oli suurimmassa roolissa moninaisuuden välittäjänä.

Vain yhdestä satukirjasta oli löydettävissä vähäisiä viitteitä eri kulttuurien esiin tuomisesta. Tässä kirjassa ihonvärin lisäksi nähtiin kuvituksessa kulttuurityypillistä taidetta ja tarinassa mainittiin perheen muuttaneen Suomeen muualta. Tätä lukuun ottamatta kulttuureja ei siis eritelty tai painotettu, vaan moninaisuus näkyi ihmisten ihonvärissä. Tähän voidaan löytää mahdollinen syy siitä, ettei lastenkirjallisuudessa haluta liiaksi korostaa erilaisuutta tai kulttuurien välisiä eroja, jottei hyvä aikomus käänny itseään vastaan ja lisää vastakkainasettelua (Aerila & Kauppinen, 2021; Aerila, 2010). Toisaalta kasvatushenkilöstön tehtävänä on auttaa lapsia ymmärtämään erilaisia katsomuksia ja kulttuureja ja näin valmistaa heitä toimimaan kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa (Eerola-Pennanen, 2022). Lastenkirjallisuus tunnustetaan yhäkin yhäkin tavaksi käsitellä näitä asioita ja tätä kautta vähentää osaltaan syrjintää lisäten samalla kulttuuritietoisuutta (Eerola-Pennanen, 2022; Klefstad & Maritnez, 2013). Kirjallisuutta tulisi kasvatusinstituutioissa valita niin, että kaikki lapset voisivat löytää kirjoista jotakin itseään muistuttavaa ja myös vähemmistöt saisivat kirjoissa päärooleja (Aerila & Kauppinen, 2021; Gopalakrishnan, 2011; de la Iglesia, 2012).

Voidaan todeta, että lastenkirjallisuuden valitseminen osaksi opetusta vaatii tasapainottelua. Kirjojen tulisi sisällöltään tarjota lapsille tietoa eri kulttuureista korostamatta erilaisuutta kuitenkaan liikaa. Jotta moninaisesta maailmankuvasta tulee osa lasten ajattelua ilman, että eri kulttuureja asetellaan vastakkain, tarvitsee kirjavalinnat tehdä huolella ja suosia monenlaista sisältöä. Opettajat voivat esimerkiksi täsmäkirjallisuuden lisäksi valita kirjoja, joissa lasten kansallisuudet eivät korostu (Aerila & Kauppinen, 2021). Vastakkainasettelun ja eriarvoistamisen välttämiseksi on myös tarpeen tarkastella, etteivät kirjojen hahmot korosta haitallisesti stereotyyppisiä (Aerila & Kauppinen, 2021). Tarkastelemissamme kirjoissa kulttuurista moninaisuutta ei esitetty haitallisen stereotyyppisesti, vaan esittämistapa oli neutraali.

7.4 Perhemallit

7.4.1 Pinttyneiden perhemallien keskiössä

Tuloksissa olevasta taulukosta 2 voidaan nähdä, että kaikissa aineistokirjoissa ilmeni jonkinlaisia perheitä. Yleisimmäksi perhemalliksi nousi kuitenkin heteronormatiivinen perhemalli, jossa lapsen vanhempina toimi perinteisesti äiti ja isä. Aineistokirjoista yksi antoi näkyvyyttä muillekin perhemalleille (kts. tulokset luku 6.3), joka moninaisti saatuja tuloksia. Ilman tätä kirjaa perhemallit olisivat jääneet edustamaan vain heteronormatiivista perhettä, lukuun ottamatta kirjaa, jossa yksinhuoltajana toimi sukulaisnainen. Ainoastaan yhden kirjan nostassa esille erilaisia perhemalleja, ei tulosta voida tulkita moninaiseksi. Heteronormatiivisen perhemallin ollessa vallitseva, satukirjat eivät välitä lapsille tietoa moninaisten perheiden olemassaolosta. Perhekäsitys ei ole itsessään niin yksiselitteinen, sillä perheet ovat monimuotoisia ja perhekäsitys määrittyy ajan, paikan ja eri näkökulmien kautta (Terävä & Böök, 2022). Lapset tulevat kohtaamaan arjessaan erilaisia perheitä sekä tapoja ajatella ja toimia, jolloin esiopetuksen tulisi valmistaa lapsia monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiseen (OPH, 2014). Lastenkirjallisuuden tarinat toimivat yhteisöllisyyden tuottajina (Aerila & Kauppinen, 2021; Kerry-Moran & Aerila, 2019), jolloin

moninaisia perheitä käsittelemällä yhteisöllisyyttä olisi mahdollista lisätä. Moninaisten perheiden esiintyminen lastenkirjoissa mahdollistaa samaistumisen kokemuksia sekä auttaa lapsia ymmärtämään ja kohtaamaan erilaisia perheitä.

Kuten miehistä ja naisista tehdyistä havainnoista voidaan huomata, olivat kirjojen hahmojen roolit myös perheen näkökulmasta sukupuolittuneita. Naiset kuvattiin perheissä tunteellisina hoivaajina, kun taas miehet jäivät perheessä toimimisen kannalta mitättömiksi. Naisten ja miesten tehtävistä perheissä on löydetty niin sanottuja sukupuolisopimuksia, joihin sisältyy pinttyneet käsitykset isästä perheen talousjohtajana ja äidistä tunnejohtajana (Terävä & Böök, 2022; Jallinoja, 2014). Tutkimistamme satukirjoista on löydettävissä perheiden sukupuolisopimukseen sopivia piirteitä. Esille nousseet sukupuolistereotyytiat ohjaavat siis osaltaan myös sitä, millaisena perheiden dynamiikka esitetään.

7.5 Näkymättömät moninaisuusluokat

Kuten taulukosta 2 voidaan nähdä, vähemmistöjä sekä fyysisiä/psykkisiä poikkeavuuksia esiintyi vain yhdessä kirjassa kuvituksen osalta. Tutkimuksen aineistossa näkymättömäksi jäi kokonaan muun sukupuolen ja transsukupuolen edustajat. Aineistossa havaittua sukupuolineutraalia nimeä ei voitu suoraan kategorisoida kumpaankaan sukupuoleen, jonka vuoksi sijoitimme sen kohtaan ”muu sukupuoli”. Tätä havaintoa ei voida kuitenkaan laskea merkittäväksi muun sukupuolen edustukseksi. Fyysinen poikkeavuus sekä vähemmistöt esiintyivät aineistossa vain yhdessä kirjassa yksittäisinä havaintoina kuvituksesta (kts. tulokset luku 6.4). Kokonaan havainnotta jäivät myös eri kehitysvammat ja psyykkiset sairaudet.

Lapsuutta ja lapsiin suhtautumista määrittävät kaikki moninaisuuden ulottuvuudet (Eerola-Pennanen ym., 2022). Tällöin käsittelemiemme näkymättömien moninaisuusluokkien representaatio olisi yhdenvertaisuuden kannalta perusteltua. Olennaiseksi tulee tarkastella teemaa myös intersektionaalisuuden käsitteen kautta. Intersektionaalisuus tarkoittaa tilannetta, jossa esimerkiksi lapseen kohdistuu moninkertaista syrjintää, kun häneen suhtautumiseen vaikuttavat päällekkäiset erityisyyttä luovat tekijät (Eerola-Pennanen ym., 2022). Jos päiväkotiryhmässä on esimerkiksi tummaihoisen, kehitysvammainen tyttölapsi, kohdistuu häneen ennakkoluuloja useammasta

moninaisuuden näkökulmasta. Vaikka kulttuurisen moninaisuuden ilmentyminen lastenkirjoissa on hiljalleen lisääntynyt, on näkymättömien moninaisuusluokkien representaatio vielä puutteellista. Edellä mainittujen moninaisuusluokkien näkymättömyys vaikeuttaa samalla intersektionaalisuuden huomioimista esiopetuksessa käytettävässä lastenkirjallisuudessa.

8 POHDINTA

8.1 Lopuksi

Kun tarkastelemme samanaikaisesti yhä moninaistuvaa yhteiskuntaa, kirjallisuuskasvatuksen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä sitä, mitä esiopetuksen henkilöstöltä ohjausasiakirjoissa vaaditaan, tulisi satukirjojen välittää lapsille ajankohtaista kuvaa maailmastamme. On yhä tavallisempaa, että kadulla kulkiessamme kohtaamme ihmisiä, jotka eroavat ominaisuuksiltaan jollain tavalla siitä, mihin olemme itse tottuneet. Väestörakenteen moninaistuesssa vastaamme tulee ihmisiä esimerkiksi eri kulttuureista ja sukupuolivähemmistöistä. Tällainen moninaistuminen on nähtävissä myös esiopetusryhmien lapsiryhmissä. On siis olennaista pohtia, miksi satukirjojen yritykset moninaisuuden välittämiseksi jäävät yhä vajavaisiksi, kun kirjojen tarinoilla on mahdollisuus suureen rooliin lasten maailmankuvan muovaajina. Moninaisuuden näkyminen kirjallisuudessa on myös lasten itsensä kannalta merkittävää. Lasten täytyy löytää kirjoista samaistuttavia hahmoja, jotta he eivät kokisi itseään syrjäytetyiksi (Filipovic', 2018; Crisp ym., 2016).

Tässä kasvattajien rooli kirjallisuuden valitsijoina nousee merkittäväksi. On kasvatushenkilöstön vastuulla valita opetuskäyttöön laadukkaita materiaaleja, joista lapset hyötyvät (Filipovic', 2018). Tämä vaatii kuitenkin tietoisuutta ja kriittistä reflektointia muun muassa sukupuolirepresentaatioon liittyvistä ongelmista ja siitä, millaista viestiä valitut kirjat lapsille välittävät (Filipovic', 2018). Johdannossa totesimme, että juuri tietoisuuden ja käytännön osaamisen puute johtaa puutteisiin moninaisen kasvattamisen toteuttamisessa. Ei siis ole välttämättä kyse siitä, ettei aiheita haluttaisi käsitellä. On todennäköisempää, että tietoisuuden puutteen vuoksi ei huomata, mikä käytössä olevissa kirjoissa on vanhanaikaista tai puutteellista, ja millaisia kirjoja olisi hyvä valita lisää. Tämän vuoksi halusimme kerätä yhteen näitä satukirjoissa olevia puutteita juuri moninaisuuden valossa, jotta kasvatushenkilöstön reflektointikin voisi helpottua.

On selvää, että yhä moninaisempaa kirjallisuutta tarvitaan lisää ja sitä tarvitsee myös käyttää opetuksessa enemmän. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki perinteiset sadut olisivat vääränlaisia. Perinteisillä saduilla on paikkansa esiopetuksessa esimerkiksi mahdollisina keskustelunavaajina lapsille. Ne eivät myöskään nouse negatiivisessa valossa esiin, jos perinteisten satujen rinnalla lapsille luetaan myös kaikenlaisia muita satuja, joissa moninaisuus nousee vahvemmin esiin. Näin samaistumispinta laajenee ja varmistetaan, että jokaiselle lapselle löytyy jotain, joka tuntuu omalta. Tutkimuksen tulokset antavat myös lastenkirjailijoille arvokasta tietoa siitä, millaisia kirjoja vielä tarvitaan ja mitä teemoja tulisi käsitellä lisää.

8.2 Tutkimuksen arviointia

8.2.1 Tulkinnan yleistäminen

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetuissa tutkimuksissa yleisyys voidaan tuoda esiin monella tapaa (Vilkka, 2021b). Yleistäminen tarkoittaa kykyä tarkastella tutkittavana olevaa ilmiötä yleisemmällä tasolla (Vilkka, 2021b). Tutkimusta tehdessä on muistettava, että yleistäminen tehdään tulkinnasta eikä tutkimusaineistosta (Vilkka, 2021b). Tulkinta syntyy puolestaan tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian välisestä vuoropuhelusta (Vilkka, 2021b). Laadullisessa tutkimuksessa tutkija osoittaa jo tutkimuksen aikana yleistettävyyden taitonsa kykynä yhdistää eri havaintoja kokonaisuudeksi (Vilkka, 2021b; Alasuutari 1994). Ehto yleistettävyydelle on siis tulkintojen syvyys ja kestävyys (Vilkka, 2021b; Eskola & Suoranta, 2000). Yleistettävyyden kannalta olemme peilanneet saatuja tuloksia myös aiempaan tutkimustietoon, sekä kannatelleet koko tutkimuksen ajan mukana teoreettista viitekehystä liittäen sen tehtyihin havaintoihin aineistosta. Olemme syventyneet pohtimaan saatuja havaintoja sekä tuloksia monesta eri näkökulmasta ja pyrkineet tutkimuksen kokonaisvaltaiseen kuvaamiseen.

8.2.2 Luotettavuus ja uskottavuus

Kun luotettavuutta tarkastellaan laadullisilla tutkimusmenetelmillä tehdyissä tutkimuksissa, luotettavuutta ei voida erotella erilliseksi tapahtumaksi

tutkimuksen toteuttamisesta (Vilka, 2021b). Näin ollen luotettavuuden kriteerinä toimii tutkija itse ja hänen rehellisyytensä, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät päätökset, tulkinnat ja valinnat (Vilka, 2021b). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa tutkijan tulee siis arvioida jokaista tekemäänsä valintaa (Vilka, 2021b; Eskola & Suoranta 2000). Luotettavuuden arviointia tuleekin tarkastella suhteessa tutkimuksen teoriaan, analyysitapaan, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan, tuloksiin ja tehtyihin johtopäätöksiin (Vilka, 2021b). Tutkimuksessamme saatuja havaintoja sekä tulkintoja on analysoinut jatkuvasti kaksi tutkijaa. Näin ollen saadut havainnot ja tulkinnat ovat rakentuneet samankaltaisiksi kahdesta eri näkökulmasta, eikä tutkimuksen tuloksiin ole vaikuttanut vain yhden henkilön tekemät päätökset. Luotettavuutta sekä uskottavuutta lisää se, että kaksi eri henkilöä on tehnyt samankaltaisia havaintoja ja tulkintoja tutkimuksen aineistosta. Keskustelimme koko tutkimuksen ajan avoimesti tehdyistä havainnoista ja pohdimme saatuja tuloksia ilman ennakkoletuksia tutkimuksen johtopäätöksistä. Halusimme kerätä tutkimuksen aineiston meille ennalta tuntemattomista esiopetusryhmistä tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi, jottei meillä olisi minkäänlaista ennakkoletusta saatavasta aineistosta.

Luotettavuuden kannalta pohdimme myös sitä, mitä tekisimme toisin, jos toteuttaisimme tutkimuksen uudestaan. Reflektointi on niin opettajana kuin tutkijana tärkeä taito arvioinnin kannalta. Koemme, ettei esiopetusyksiköissä vierailu ollut lopulta välttämätöntä tutkimuksessa saatujen tulosten kannalta. Vaikka koimme henkilökunnan kanssa käytyt keskustelut antoisiksi, eivät ne tuoneet lisäarvoa tulosten osalta. Jos toteuttaisimme tutkimuksen uudestaan, keräisimme kirjojen tiedot mahdollisesti sähköisesti. Sähköisesti hankittu aineisto nopeuttaisi aineistonkeruuprosessia ja tekisi mahdolliseksi myös laajemman alueen tarkastelun.

8.2.3 Eettisyys

Tutkimuksen eettisenä lähtökohtana on, että tutkijat noudattavat tehtyjä toimintatapoja tuottaakseen kestäväää tietoa ja kohdellakseen tutkimuksen kohteena olevaa henkilöä, asiaa tai ilmiötä kunnioittavasti (Vuori, n.d.). Vuoren

mukaan eettiset kysymykset tulee huomioida kaikissa tutkimuksen vaiheissa, aina aiheenvalinnasta tutkimustulosten julkaisuun.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2023) periaatteiden mukaisesti tutkimuksessa tulee kunnioittaa tutkittavana olevan kohteen yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja arvoa. Tärkeää on myös välttää aiheuttamasta tutkimuksen kohteena olevalle henkilöille tai ilmiölle merkittäviä riskejä, vahinkoja ja haittoja (TENK, 2023). Tästä syystä säilytimme vierailtujen esiopetusyksiköiden täyden anonymiteetin sekä toimimme salassapitovelvollisuuden mukaisesti. Otimme tutkimusta tehdessämme huomioon esiopetusryhmien päivärytmin sekä kunnioitimme heidän toimintaansa. Tutkimuksessa mukana olevilla esiopetuksen yksiköillä oli mahdollisuus jättäytyä tutkimuksesta pois milloin tahansa.

Kaikki tutkimuksessa saatu tieto on arvokasta, ja tutkijoiden tulee olla rehellisiä ja huolellisia tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Laadullista tutkimusta tehdessä tulee reflektoida kaikkia tehtyjä eettisiä valintoja. (Vuori, n.d.) Tutkijoina kerroimme avoimesti tekemistämme ratkaisuista, perustelimme ne sekä arvioimme sitä, mikä merkitys saaduilla tuloksilla on. Huomioimme esimerkiksi henkilöstön vaikutuksen hankittuun tutkimusaineistoon ja tätä kautta tutkimuksen tuloksiin. Emme hankkineet tutkimuksen aineistoa suoraan itse, vaan esiopetusyksiköiden henkilöstö toimi välillisenä vaikuttajana aineiston hankinnassa. Tutkijoina pyrimme olemaan kriittisiä koko tutkimuksen ajan sekä punnitsemaan tekemiämme ratkaisuja sekä niiden seurauksia tuleville johtopäätöksille.

8.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Vaikka lastenkirjallisuutta on eri näkökulmista tutkittu paljon, on jatkotutkimusmahdollisuuksia vielä runsaasti jäljellä. On huomattavissa, että kirjojen maailma tulee konkreettista maailmaamme hieman jäljessä, mikä näkyy siinä, millaisia teemoja, ihmisiä tai perheitä niissä esitetään. On todennäköistä, että lastenkirjallisuutta voisi tutkia moninaisuudenkin kannalta yhä laajemmasta näkökulmasta, kun yhteiskunnassa puhututtavat aiheet elävät. Viime aikoina

esimerkiksi sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat olleet mediassa laajemmin esillä, mutta lastenkirjoissa kamppaillaan yhä vain tyttöjen ja poikien välisen tasa-arvon toteutumisen kanssa. Lastenkirjallisuuden tutkimusta voisi siis rajata koskemaan esimerkiksi näitä kirjoissa vielä hyvin näkymättömiä moninaisempia ryhmiä ja selvittää, onko niitä löydettävissä kirjoista ollenkaan.

Moninaisuuden teeman ympärillä pyörivä lastenkirjallisuuden tutkimus voisi sisältää myös vertailua. Tässä tutkimuksessa ei ollut olennaista se, millaisia kirjoja missäkin esiopetusyksikössä käytetään, joten emme toteuttaneet minkäänlaista vertailua yksiköiden välillä. Jatkotutkimuksissa olisi kuitenkin mahdollista painottaa vahvemmin yksikköjä, joista aineistoa kerätään. Tutkittavia kirjoja voisi hankkia esimerkiksi eri puolelta Suomea täysin erikokoisista kunnista ja yksiköistä tarkastellen sitä, onko tällä vaikutusta moninaisempien kirjojen käyttöön.

Lisäksi olisi myös mahdollista kerätä enemmän taustatietoja kasvatushenkilöstöstä, joka kirjoja käyttää. Olisi esimerkiksi kiinnostavaa tutustua henkilöstön koulutustaustaan, ammatinharjoittamisen pituuteen ja henkilöstön omiin käsityksiin kirjallisuuskasvatuksen tai moninaisuuden näkymisen merkityksestä. Näiden tietojen pohjalta voisi olla kiinnostavaa analysoida sitä, vaikuttavatko nämä seikat kirjallisuuden kannalta tehtyihin valintoihin.

LÄHTEET

- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2021). Kirjasta kaveri – Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. PS-kustannus.
- Berg, P. & Kokkonen, M. (2020) ”Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettajia olis jotenkin perehdytetty asiaan” – Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset. *Kasvatus ja aika*, 14(3), 43–59. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/87202/56325>
- Bordalo, P., Coffman, K., Gennaioli, N. & Shleifer, A. (2016). Stereotypes. *The Quarterly journal of economics*, 131(4), 1753–1794. <https://web-p-ebscohost-com.libproxy.tuni.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=d15401a4-8f05-45e0-9b33-599a0963c644%40redis>
- Eerola-Pennanen, P. (2022). Kulttuurinen monimuotoisuus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- Eerola-Pennanen, P., Turja, L. & Lipponen, S. (2022). Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Filipovic', K. (2018). Gender Representation in Children's Books: Case of an Early Childhood Setting. *Journal of research in childhood education*, 32(3), 310–325. <https://www-tandfonline-com.libproxy.tuni.fi/doi/pdf/10.1080/02568543.2018.1464086?needAccess=true>
- Frosman, A. & Nyyroos, M. (2022). Monikulttuurisuus lasten kuvakirjoissa – Satakirjastojen lainatuimmat suomalaiset lasten kuvakirjat. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.

https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/154638/Forsman_Anniina_Nyroos_Meiju_Opinnayte.pdf?sequence=1

Hazir, U., Johar, A. & Arab, N. (2014). Gender Representation in Children's Books: A Critical Review of Empirical studies. *World Applied Sciences Journal*, 29(1), 134–141.

https://www.researchgate.net/publication/289484251_Gender_representation_in_children%27s_books_A_critical_review_of_empirical_studies

Karila, K. (2013). Ammattisukupolvet varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttajina ja kehittäjinä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (luku 1). Vastapaino.

Laakso, P., Pihlaja, P. & Silvennoinen, H. (2023). Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kulku kohti inklusiota – Kuntien johtavien viranhaltijoiden käsityksiä inklusiosta ja sen toteuttamisesta. *Kasvatus ja aika*, 17(3), 26–29. <https://journal.fi/kasvatusjajaika/article/view/121631/85977>

Matikainen, A. (2022). Kulttuurisen moninaisuuden representaatioita 2020-luvun taitteen suomalaisessa lasten kuvakirjallisuudessa. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/75226363-f9c0-4e61-adfd-cc999c4df424/content>

Mermelstein, A. (2018). Gender Roles in Children's Literature and Their Influence on Learners. *MinneTESOL Journal*, 34(2).

<http://minnetesoljournal.org/wp-content/uploads/2018/11/Mermelstein-2018-Gender-Roles-in-Children's-Literature-and-Their-Influence-on-Learners.pdf>

Mäkinen, M. (2020). Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus.

Nopola, S. & Nopola, T. (2022). Risto Räppääjä ja lapsenvahti. Tammi.

OPH. (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Parsons, V. (2011). Sam, the firehouse cat. Celia.

Percival, T. (2023). Vilhon pikku valheet. Kumma.

- Pesonen, J. (2020). Moninaisuudenkuvauksia 2000-luvun suomalaisissa lastenkirjoissa. *Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen*, 52. <https://www.goethe.de/ins/fi/fi/kul/sup/drin/22153137.html>
- Russell, D. (2019). Literature for children – A short introduction. Ferris State University.
- Siippainen, A. (2022). Sukupuoli ja ikä. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- Silvander-Rosti, S. (2021). Sulon ja Elsin uudet naapurit. Otava.
- Sommer-Bodenburg, A. (1979). Pikku vampyyri. Otava.
- Terävä, J. & Böök, ML. (2022). Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- TENK. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen suomessa. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tilastokeskus. (1.6.2023) Väestönmuutokset. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vakiluvun-kehitys
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2017). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Vilka, H. (2021a). Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin. PS-kustannus.
- Vilka, H. (2021b). Tutki ja kehitä. PS-kustannus.
- Vuori, J. (n.d). Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Tietokirjasto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>
- Ylitapio-Mäntylä, O. & Uitto, M. (2018). Muistoja sukupuolesta ja tunteista – lastentarhanopettajaopiskelijat kertovat lapsuudestaan. *Kasvatus ja aika*, 12(4), 22–36. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/76613/38360>

LIITTEET

Liite 1: Luokittelutaulukot aineistokirjoista

Vilhon pikku valheet, Tom Percival 2023

Sukupuolet	Mies	Ulkonäkö Tummai hoinen ja stereoty yppinen värimaailma vaatetuk sessa	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Tummai hoinen -Siniset vaatteet
Sukupuolet	Poika	Ulkonäkö Tummai hoinen ja stereoty yppinen värimaailma vaatetuk sessa	Luonne Empaattinen ja omantunnon omaava	Muu toiminta Välillä taipuvainen virheisiin Lopulta toimii oikein	Pelkistetyt ilmaukset -Tummai hoinen -Siniset vaatteet -Paha mieli aiheuttamastaan harmista -Kokee omantunnon tuskaa ja kertoo lopulta totuuden -Luonteeltaan varovainen mutta myös taipuvainen riehakkuuteen -Valehtelee hätäpäissään -Pyytää anteeksi ja parantaa toimintaansa
Sukupuolet	Nainen	Ulkonäkö Vaaleat piirteet ja sukupuolistereot	Luonne Hoiva ja huolenpito	Muu toiminta Neuvonant aminen	Pelkistetyt ilmaukset -Vaaleaihoisia -Vaaleahiuksisia -Koruja ja hempeän värisiä vaatteita -Lohduttaminen -Elämänohjeita -Herkuttelua ja hyvää ruokaa

		ypiset asusteet			
Sukupuolet	Tyttö	Ulkönäkö Tummai hoinen ja stereoty yppinen värimaai lma vaatek sessa	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Tummai hoinen -Punaiset vaatteet
Sukupuolet	Muu sukupuoli	Ulkönäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
Kulttuurinen moninaisuus	Mitä kulttuurej a	Ulkönäkö Ihonväril tään moninai nen	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset -Sekä tumma-ja vaaleaihoisia
Vähemmistöt	Mitä vähemmistöjä	Ulkönäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Fyysiset/psyykkiset poikkeavuudet	Millaisia poikkeavuuksia	Ulkönäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Perheet	Millaisia perheitä Heteronor matiivinen perhemalli	Ulkönäkö Ihonväril tään moninai nen	Toiminta	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset -Isä, äiti ja kaksi lasta -Perheessä vaalea- ja tummaihoisia

Risto Räppääjä ja lapsenvahti, Sinikka Nopola ja Tiina Nopola, 2022

Sukupuolet	Mies	Ulkonäkö Vaaleaihoi- nen, stereortyyp- pisiä ulkonäöllisi- ä elementtej- ä ja värejä	Luonne Kovaaäninen Huoleton Tietämätön lapsen kasvatuksesta Korostaa miehuutta	Muu toiminta Epäonnistuu lapsenvahtina Komentaa	Pelkistetyt ilmaukset -Kuvailee itseään poikamieheksi -Ei tiedä lasten kasvattamisesta mitään -Vierastaa lasta -Tekee virheitä lasta vahtiessaan, tulkitsee vauvanhoito-opasta väärin -Saa vauvan itkemään -Komentaa kovaaäänisesti -Rauhoittelee huolestunutta naista, ei ole itse huolissaan -Kuvailee makkaraa "raavaitten miesten ruuaksi" -Kertoo talonpojasta, korostaa rohkeutta ja miehekkyyttä -Vaaleaihoinen, viikset, rusetti, kauluspaita
Sukupuolet	Poika	Ulkonäkö Vaaleat piirteet ja stereotyyp- pinen värimaailm- a vaatetukse- ssa	Luonne Malttamaton Lahjakas	Muu toiminta Pitää vanhoja leluja noloina Lempisadussa stereotyypine n juoni	Pelkistetyt ilmaukset -Vanhat lelut eivät kiinnosta, mulkoilee ja tuhahtelee -Vanha lempi-iltasatu kertoi pojasta, joka pelasti tytön kiipelistä -Ei malta kuunnella satua, keskeyttelee, kyselee välilyksymyksiä -Kuvaillaan naisen toimesta älykkääksi, suloiseksi ja lahjakkaaksi -Vaaleaihoinen, oranssit hiukset, sini-vihreä vaatetus
Sukupuolet	Nainen	Ulkonäkö Vaaleat piirteet ja stereotyyp- piset vaatteet	Luonne Hoiva ja huolenpito Kasvatustaitoi- nen	Muu toiminta Neuvoantaja kasvatusasioi- sa Kädentaidot, siivoaminen	Pelkistetyt ilmaukset -Siivoaa ja hoitaa lapsia -Antavat kasvatusneuvoja toisilleen ja tarinan miehelle -Haluaa opettaa lapselle hyödyllisiä taitoja -Kertoo iltasatuja

			Tunteellinen		<ul style="list-style-type: none"> -Ompelee vaatteita -Neuvoo ja kasvattaa lasta -Itkee huolesta -Jättää lapsenvahdille (miehelle) vauvanhoito-oppaan -Käyttää hellittelynimiä lapsesta -Vaaleaihoisia, vaaleat piirteet, hame/mekko, hempeitä värejä vaatteissa
Sukupuolet	Tyttö	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
		Vaaleat piirteet ja stereotyyppinen värimaailma vaatetuksessa	Suloisuutta arvostava	Puolustaa muita	<ul style="list-style-type: none"> -Vaaleaihoinen, vaaleat hiukset, punaraidallinen mekko -Pitää leluja söpöinä -Puolustaa muita
Sukupuolet	Muu sukupuoli	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
Kulttuurin moninaisuus	Mitä kulttuureja	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Vähemmistöt	Mitä vähemmistöjä	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Fyysiset/psyykkiset poikkeavuudet	Millaisia poikkeavuuksia	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Perheet	Millaisia perheitä	Ulkonäkö	Toiminta	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
	Normaalista mallista				-Lapsi asuu tätinsä luona

	poikkeava huoltajuus Yksinhuoltaja				
--	---------------------------------------	--	--	--	--

Paloaseman Sami (Sam, the firehouse cat), Virginia Parsons, suom. Tarleena Tuori, 2011

Sukupuolet	Mies	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
Sukupuolet	Poika	Ulkonäkö Musta kissa	Luonne Reipas, rohkea ja tietäväinen Sääliä tunteva	Muu toiminta Pelastaja ja neuvonantaja	Pelkistetyt ilmaukset -Reipas, rohkea, tietää aina, mitä tehdä -Tuntee sääliä pulassa olevia tyttökissoja kohtaan -> kuvailee "ressukoiksi" -Pelastaa tyttökissat -Opettaa tyttökissalle palotankoa pitkin liukumisen -Saa mitalin urheudesta, kuvaillaan sankariksi
Sukupuolet	Nainen	Ulkonäkö Vaalea kissa	Luonne Pelokas Seuraa ohjeita	Muu toiminta Pulassa Pelastettava	Pelkistetyt ilmaukset -Naukuu surkeana -Ei huomannut itse tietä ulos tulipalosta -Seuraavat poikakissan neuvoa
Sukupuolet	Tyttö	Ulkonäkö Vaalea ja pörröinen kissa	Luonne Pelokas Ihastunut	Muu toiminta Menee naimisiin Pelastettava	Pelkistetyt ilmaukset -Pelastettiin -Naukuu surkeana -Ihastuu sankariinsa, menevät naimisiin

Sukupuolet	Muu sukupuoli	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
Kulttuurinen moninaisuus	Mitä kulttuureja	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Vähemmistöt	Mitä vähemmistöjä	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Fyysiset/psyykkiset poikkeavuudet	Millaisia poikkeavuuksia	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Perheet	Millaisia perheitä Heteronormatiivinen	Ulkonäkö	Toiminta	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset -Äiti, isä, kolme lasta

Pikku vampyyri, Angela Sommer-Bodenburg, 1979

Sukupuolet	Mies	Ulkonäkö Stereotyyppinen pukeutuminen	Luonne Kiivasluonteinen Stereotyyppisiä ja sukupuoliittuneita oletuksia	Muu toiminta Toimistotyö	Pelkistetyt ilmaukset -Suuttuessaan huutaa ja haukkuu töissä toimistossa -Stereotyyppisiä oletuksia tyttöjen ja poikien leluista sekä vaatteista -Housut ja paita
Sukupuolet	Poika	Ulkonäkö	Luonne Pilkallinen ja ilkeä	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Vähättelee muita -Tyly ja komentelee muita -Ilkeä sanoiltaan

Sukupuolet	Nainen	Ulkonäkö	Luonne Hoiva ja huolenpito Hillitty	Muu toiminta Työskentelee naisvaltaisella alalla Kädentaidot Kauneudenhoito	Pelkistetyt ilmaukset -Varoittanut liiasta syömisestä, ettei tule vatsa kipeäksi -Suuttuessaan pitää mallittinsa, hillitty tyyli -Tekee ruokaa -Pesee pyykkiä -Ompelee -Laittaa hiuksia -Opettaja ammatiltaan
Sukupuolet	Tyttö	Ulkonäkö Pieni ja heikko	Luonne	Muu toiminta Kyseenalaistaa stereotypioita	Pelkistetyt ilmaukset -Ruumiinrakenteeltaan pienen pieni -Väittää vastaan ja on erimieltä häneen osoitetuista oletuksista
Sukupuolet	Muu sukupuoli	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset
Kulttuurinen moninaisuus	Mitä kulttuureja	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Vähemmistöt	Mitä vähemmistöjä	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Fyysiset/psyykkiset poikkeavuudet	Millaisia?	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset
Perheet	Millaisia perheitä	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot Heteronormatiivinen perhe	Pelkistetyt ilmaukset -Isä, äiti, lapsi ja mummi -Kuvataan perhe tavalliseksi -Isä, äiti, sisko, veli, mummi, setä, täti ja vaari

Sulon ja Elsin uudet naapurit, Susanna Silvander-Rosti, 2021

Sukupuolet	Mies	Ulkonäkö Sukupuolineutraali pukeutuminen sekä asusteet	Luonne Hoiva ja huolenpito	Muu toiminta Maahanmuuttaja	Pelkistetyt ilmaukset -Kokkasi keittiössä -Muuttanut suomeen viisi vuotta sitten -Värikkäitä vaatteita -Essu -Tumma- ja vaaleaihoisia
Sukupuolet	Poika	Ulkonäkö Sukupuolineutraalipukeutuminen sekä asusteet Ihonväritään moninainen	Luonne Uteliias ja Suvaitseva	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Pohtii millaisia perheitä on olemassa -Kertoo tutustuneen uusiin erilaisiin perheisiin -Värikkäitä vaatteita -Essu -Tumma- ja vaaleaihoisia -Tummiä ja vaaleita piirteitä
Sukupuolet	Nainen	Ulkonäkö Sukupuolineutraalipukeutuminen Ihonväritään moninainen	Luonne Hoiva ja huolenpito	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Mekko -Shortsit -Tummiä ja vaaleita piirteitä -Tumma- ja vaaleaihoisia -Värikkäitä vaatteita -Silittää
Sukupuolet	Tyttö	Ulkonäkö Sukupuolineutraalipukeutuminen Ihonväritään moninainen	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Värikkäitä vaatteita -Tumma- ja vaaleaihoisia -Tummiä ja vaaleita piirteitä
Sukupuolet	Muu sukupuoli Sukupuolineutraali nimi	Ulkonäkö	Luonne	Muu toiminta	Pelkistetyt ilmaukset -Sukupuolineutraali nimi "Ruska"

Kulttuurin moninaisuus	Mitä kulttuureja	Ulkonäkö Ihonväritään moninainen Kulttuurisesti moninainen	Luonne	Muut havainnot Afrikkalaiselle kulttuurille tyypillinen taide	Pelkistetyt ilmaukset -Tumma- ja vaaleaihoisia ihmisiä -Afrikkalaista taidetta sisustuksessa - Aasialaistaustainen tyttö - Afrikkalaistaustainen perhe -Suomalainen perhe
Vähemmistöt	Mitä vähemmistöjä Seksuaalivähemmistö	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset -Kaksi äitiä
Fyysiset/psykkiset poikkeavuudet	Millaisia?	Ulkonäkö	Luonne	Muut havainnot Vammainen	Pelkistetyt ilmaukset -Henkilö pyörätuolissa takapihalla
Perheet	Millaisia perheitä? Heteronormatiivinen perhe Suurperhe Yksinhuoltaja Uusioperhe Adoptioperhe Sateenkaariperhe Lapseton aviopari	Ulkonäkö Ihonväritään moninainen	Luonne	Muut havainnot	Pelkistetyt ilmaukset -Äiti, isä, mummo, vaari, kaksi lasta sekä täti ja tädin vauva -Äiti, kaksi lasta, äidin uusi mies ja uusi sisko -Äiti, isä ja kaksi lasta -Aviopari -Äiti ja lapsi -Äiti, isä ja adoptoitu lapsi -Kaksi äitiä ja kaksi lasta -Perheissä tumma- ja vaaleaihoisia